

**Listayhtiöiden tilintarkastuskertomukset:
tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat ja
olennaisuuden esittäminen**

Milla Helminen

Tekijä Milla Helminen	
Koulutusohjelma Liiketalouden koulutusohjelma	
Opinnäytetyön nimi Listayhtiöiden tilintarkastuskertomukset: tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat ja olennaisuuden esittäminen	Sivu- ja liitesivumäärä 41 + 9
<p>Tilintarkastuskertomukset ovat kokeneet suuren uudistuksen ja ensimmäiset uudenmalliset tilintarkastuskertomukset on annettu keväällä 2017. Koska tilintarkastuskertomus on tärkein tilintarkastuksesta saatava julkinen dokumentti, kyseessä on ollut tilintarkastusalan kannalta merkittävä uudistus. Uudistuksen taustalla ovat olleet muutokset laissa ja standardeissa, ja sen tarkoituksena on ollut lisätä läpinäkyvyyttä ja antaa lisäarvoa tilinpäätöksen lukijalle. Kokonaisuudessaan uudet kertomukset ovat sisällöltään laajempia ja informatiivisempia kuin aiemmin. Suurin muutos listayhtiöiden osalta ovat olleet kertomuksissa esitetyt tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat. Lisäksi joissakin kertomuksissa on esitetty vapaaehtoisia lisätietoja, kuten tilintarkastuksessa sovellettu olennaisuus.</p> <p>Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, kuinka paljon ja mitä koskevia tilintarkastuksen kannalta keskeisiä seikkoja listayhtiöiden vuoden 2016 tilintarkastuskertomuksissa oli sekä oliko tilintarkastuksessa sovellettua olennaisuutta esitetty. Tutkimus tehtiin toimeksiantona Suomen Tilintarkastajat ry:lle, joka tulee hyödyntämään tutkimuksen tuloksia yhdistyksen toiminnassa. Tutkimuksen tulokset esitellään Suomen Tilintarkastajat ry:n koulutus-tilaisuudessa sekä yhdistyksen internetsivuille kirjoitettavassa artikkelissa kesällä 2017.</p> <p>Opinnäytetyön tietoperustassa esitellään tilintarkastusta ja sitä sääteleviä normeja, keskitetyen olennaisuuden käsitteeseen ja tilintarkastajan raportointiin, erityisesti tilintarkastuskertomukseen. Tietoperustassa käsitellään lisäksi tilintarkastuskertomusuudistusta, syventyen tilintarkastuksen kannalta keskeisiin seikkoihin sekä vapaaehtoisiiin lisätietoihin.</p> <p>Tutkimus toteutettiin kvantitatiivisena tutkimuksena keväällä 2017 keräämällä ja analysoimalla listayhtiöiden vuoden 2016 tilintarkastuskertomuksissa esitetyt tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat ja olennaisuuden määrittelyn perusteet. Aineisto koostui 115 tilintarkastuskertomuksesta.</p> <p>Tutkimuksessa selvisi, että tilintarkastuksen kannalta keskeisiä seikkoja oli esitetty kertomuksissa keskimäärin 2,9 kappaletta, ja niiden määrä oli suoraan verrannollinen yhtiön kokoluokkaan. Yli puolet tilintarkastuksen kannalta keskeisistä seikoista koskivat liikevaihtoa, liikearvoa ja vaihto-omaisuutta. Tilintarkastuksessa sovellettu olennaisuus ja sen määrittelyn perusteet, jotka eivät olleet pakollisia tietoja, oli esitetty yksityiskohtaisesti ainoastaan yhden tilintarkastusyhteisön kertomuksissa. Näiden kertomusten osalta yleisin olennaisuuden määrittämisessä käytetty vertailukohta oli liikevaihto ja prosenttiosuus siitä keskimäärin 0,75 %.</p>	
Asiasanat Tilintarkastus, tilintarkastuskertomukset, tilintarkastuksen kannalta keskeinen seikka, olennaisuus	

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Tutkimuksen tavoitteet ja rajaukset	1
1.2	Tutkimusongelmat ja tutkimuksen rakenne	2
1.3	Keskeiset käsitteet.....	3
1.4	Toimeksiantaja	3
2	Tilintarkastus.....	5
2.1	Tilintarkastus ja sitä säätelevät normit	5
2.2	Tilintarkastuksen tavoite	7
2.3	Olellisuuden käsite tilintarkastuksessa	8
2.4	Tilintarkastajan raportointi	10
2.4.1	Tilintarkastuskertomus	10
2.4.2	Tilintarkastajan muu raportointi	13
3	Tilintarkastuskertomusuudistus	15
3.1	Tilintarkastuksen kannalta keskeinen seikka – Key Audit Matter, KAM	17
3.2	Vapaaehtoiset lisätiedot	20
4	Tutkimusmenetelmät ja –kohteet.....	21
4.1	Tutkimuksen kohde ja tavoite	21
4.2	Tutkimusmenetelmät	21
4.3	Toteutus ja aineisto	22
5	Tutkimustulokset.....	25
5.1	Tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat, KAM:it.....	27
5.1.1	KAM:it lukumäärän mukaan tarkasteltuna.....	27
5.1.2	KAM:it aiheen mukaan tarkasteltuna.....	30
5.2	Olellisuuden esittäminen	31
6	Pohdinta.....	34
6.1	Johtopäätökset	34
6.2	Tutkimuksen luotettavuus.....	36
6.3	Jatkotutkimusaiheet.....	36
6.4	Opinnäytetyöprosessin ja oman oppimisen arviointi	37
	Lähteet	39
	Liitteet.....	42
	Liite 1. Suomen Tilintarkastajat ry:n laatima listayhtiön tilintarkastuskertomusmalli	42
	Liite 2. Tutkimusaineiston lähdeluettelo	46

1 Johdanto

Tilintarkastuskertomukset ovat kokeneet suuren uudistuksen ja ensimmäiset uudenmalliset tilintarkastuskertomukset annettiin keväällä 2017. Tilintarkastuskertomus on tärkein tilintarkastuksesta saatava julkinen dokumentti, joten kyseessä on tilintarkastusalan kannalta merkittävä uudistus. Uudistuksen taustalla olivat muutokset laissa ja standardeissa, ja sen tarkoituksena oli lisätä läpinäkyvyyttä ja antaa lisäarvoa tilinpäätöksen lukijalle. Kokonaisuudessaan uudet kertomukset ovat sisällöltään paljon laajempia ja informatiivisempia kuin aiemmin. Suurin muutos listayhtiöiden osalta on kertomuksissa esitetyt tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat.

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan listayhtiöiden vuoden 2016 tilintarkastuskertomuksissa esitettyjä tilintarkastuksen kannalta keskeisiä seikkoja ja olennaisuuden määrittelyn perusteita. Tutkimuksen aihe on siis erittäin ajankohtainen, sillä tutkimuksen tekohetkellä, keväällä 2017, uudenlaiset tilintarkastuskertomukset ovat juuri julkaistu eikä niistä ole vielä tehty tarkempaa tutkimusta.

1.1 Tutkimuksen tavoitteet ja rajaukset

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, kuinka paljon ja mihin liittyviä tilintarkastuksen kannalta keskeisiä seikkoja listayhtiöiden vuoden 2016 tilintarkastuskertomuksissa on esitetty, sekä onko tilintarkastuksessa sovelletun olennaisuuden määrittelyn perusteita ilmoitettu.

Tilintarkastuskertomusuudistus on huomattava uudistus tilintarkastusosalalla ja siksi uusien kertomusten sisällöstä on tärkeää saada tutkimustietoa. Toimeksiantaja tulee hyödyntämään tutkimuksen tuloksia yhdistyksen toiminnassa ja alan koulutuksessa. Tieto uusien tilintarkastuskertomusten sisällöstä auttaa osaltaan kehittämään hyvää tilintarkastustapaa Suomessa. Koska tutkimus on tämän hetkisen tiedon mukaan ensimmäinen tilintarkastuskertomusuudistusta koskeva tutkimus, luo tämän tutkimuksen tulokset pohjaa muille aiheita koskeville tutkimuksille. Lisäksi tulokset mahdollistavat myös kansainväliset vertailut.

Tutkimuksen tulokset esitellään kesäkuussa 2017 Suomen Tilintarkastajat ry:n järjestämässä tilintarkastajien koulutuspäivässä. Lisäksi aiheesta julkaistaan artikkeli Suomen Tilintarkastajat ry:n internetsivuilla kesän 2017 aikana.

Tutkimusaineistona on käytetty suomalaisten listayhtiöiden tilintarkastuskertomuksia tilikaudelta 2016. Aineistoon on otettu mukaan kaikki Helsingin Pörssin (Nasdaq Helsinki)

päällistalla 31.12.2016 olleiden yhtiöiden tilintarkastuskertomukset, jotka on annettu Suomessa ja julkaistu 31.3.2017 mennessä. Tutkimusaineistoksi muodostui 115 tilintarkastuskertomusta.

1.2 Tutkimusongelmat ja tutkimuksen rakenne

Tutkimus koskee listayhtiöiden vuoden 2016 tilintarkastuskertomuksissa esitettyjä tilintarkastuksen kannalta keskeisiä seikkoja sekä olennaisuutta. Tutkimusongelmia on siis kaksi:

- Tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat listayhtiöiden tilintarkastuskertomuksissa.
- Tilintarkastuksessa sovelletun olennaisuuden esittäminen listayhtiöiden tilintarkastuskertomuksissa.

Tutkimusongelmiin saadaan ratkaisut tutkimuskysymysten avulla. Tutkimuskysymykset koskien tilintarkastuksen kannalta keskeisiä seikkoja ovat:

- Kuinka paljon tilintarkastuksen kannalta keskeisiä seikkoja tilintarkastuskertomuksissa on esitetty?
- Mitä aihetta koskevia tilintarkastuksen kannalta keskeisiä seikkoja tilintarkastuskertomuksissa on esitetty?

Olennaisuutta koskevat tutkimuskysymykset ovat:

- Onko tilintarkastuskertomuksissa esitetty tilintarkastuksessa sovellettua olennaisuutta?
- Mikäli olennaisuus on esitetty, mitä perustetta sen määrittämisessä on käytetty?

Tämä opinnäytetyö koostuu teoriaosuudesta ja empiirisestä osuudesta. Teoriaosuudessa luvussa 2 kerrotaan ensin yleisesti tilintarkastuksesta, syventyen olennaisuuden käsitteeseen ja tilintarkastuskertomukseen. Luvussa 3 esitellään tilintarkastuskertomukseen tulleet muutokset, keskittyen erityisesti tutkimuksen aiheisiin eli tilintarkastuksen kannalta keskeisiin seikkoihin sekä vapaaehtoisesti esitettäviin lisätietoihin.

Taulukko 1. Tutkimusmatriisi

Tutkimusongelma	Tietoperusta	Tutkimustulokset	Johtopäätökset
Tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat	Luku 3.1	Luku 5.1	Luku 6.1
Olennaisuus	Luvut 2.3 ja 3.2	Luku 5.2	Luku 6.1

Luvussa 4 esitellään tutkimuksen kohde ja tavoite, käytetyt menetelmät sekä tutkimuksen toteutustapa ja aineisto. Tutkimus tehdään kvantitatiivisena tutkimuksena valmiista aineistosta, eli julkaistusta tilintarkastuskertomuksista. Aineistoa analysoidaan tilastollisin keinoin. Luvussa 5 esitellään tutkimuksen tulokset. Viimeisessä luvussa on pohdinta, joka si-

sältää johtopäätökset, tulosten sekä tutkimuksen luotettavuuden tarkastelun, jatkotutkimusaiheet sekä opinnäytetyön ja oman oppimisen arvioinnin. Tutkimusmatriisissa (taulukko 1) on esitetty tutkimusongelmien kytkeytyminen tietoperustaan, tutkimustuloksiin sekä johtopäätöksiin.

1.3 Keskeiset käsitteet

Tässä työssä *listayhtiöllä* tarkoitetaan yhtiötä, joka on ollut listautunut Helsingin Pörssin päälistalle 31.12.2016. Näin ollen esimerkiksi First North –listan yhtiöitä ei ole mukana tutkimuksessa.

Kirjanpitolain 1 luvun 9 pykälän mukaan *yleisen edun kannalta merkittäviä yhteisöjä* ovat sellaiset yhteisöt, jonka arvopaperi on kaupankäynnin kohteena säännellyllä markkinalla, sekä luottolaitokset ja vakuutusyhtiöt. Näitä kutsutaan PIE-yhteisöiksi (Public Interest Entity).

ISA-standardit, International Standards of Auditing, ovat EU:ssa sovellettaviksi hyväksytyjä kansainvälisiä tilintarkastusstandardeja. Nämä standardit ovat IFAC:n (International Federation of Accountants) julkaisemia.

Listayhtiöiden tilintarkastuskertomuksissa tulee esittää *tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat*. Termi on englanniksi Key Audit Matter, KAM. Tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat ovat ISA 701:n mukaan ”seikat, jotka tilintarkastajan ammatillisen harkinnan mukaan ovat olleet merkittävimpiä tarkastuksen kohteena olevan tilikauden tilintarkastuksessa”. (Suomen Tilintarkastajat 2017b, 38.)

Olennaisella tarkoitetaan yleisesti keskeistä, huomattavaa, tärkeää. Olennaisuuden käsitteen määrittelyyn tilintarkastuksessa on keskitytty kappaleessa 2.3.

1.4 Toimeksiantaja

Opinnäytetyön toimeksiantaja on Suomen Tilintarkastajat ry. Suomen Tilintarkastajat ry on tilintarkastajien edunvalvontajärjestö. Suomen Tilintarkastajat ry perustettiin 1.4.2014, kun KHT-yhdistys ry ja HTM-tilintarkastajat ry yhdistyivät. Yhdistyksessä on jäseniä noin 1 450, joka on yli 90 % kaikista Suomessa toimivista tilintarkastajista. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017a.)

Yhdistyksen toiminnan painopisteet ovat edunvalvonta, hyvän tilintarkastustavan ja tilinpäätöskäytännön edistäminen sekä osaamisen kehittäminen ja ammattitaidon ylläpitäminen. Yhdistyksen tavoitteena on ”varmistaa suotuisat toimintaedellytykset tilintarkastusammattin harjoittamiselle maassamme” sekä ”lisätä tilintarkastaja-ammattin houkuttelevuutta ja nostaa tilintarkastajatutkinnon arvostusta”. Yhdistys vaikuttaa aktiivisesti tilintarkastusta koskevan lainsäädännön valmisteluun ja kehittämiseen, ja se vaikuttaa myös tilintarkastusalan maailmanlaajuisissa yhteistyöverkostoissa. Suomen Tilintarkastajat ry:n omistama ST-Akatemia Oy tuottaa kirjanpidon, taloudellisen raportoinnin, yhtiöoikeuden ja verotuksen julkaisuja ja koulutuksia. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017a; Suomen Tilintarkastajat ry 2017f.)

2 Tilintarkastus

Tässä luvussa kerrotaan ensin, mitä tilintarkastus on ja mitkä normit sitä säätelee. Luvuissa 2.3 ja 2.4 keskitytään seikkoihin, jotka käsittelevät tarkemmin tutkimuksen kohteena olevia aiheita – tilintarkastuskertomusta ja olennaisuutta. Näin ollen esimerkiksi tilintarkastuksen käytännön työtä ei esitellä tarkemmin.

2.1 Tilintarkastus ja sitä säätelevät normit

Yhteisöjen tilintarkastusvelvollisuudesta on säädetty tilintarkastuslain 2 luvun 2 pykälässä. Sen mukaan tilintarkastaja tulee valita ja tilintarkastus toimittaa lähes kaikissa yhteisöissä ja säätiöissä. Poikkeuksena on, ellei muussa laissa toisin säädetä, että tilintarkastajaa ei tarvitse valita niissä yhteisöissä, joissa päättyneellä ja sitä edeltäneellä tilikaudella on täytynyt enintään yksi seuraavista: taseen loppusumma ylittää 100 000 euroa, liikevaihto tai sitä vastaava tuotto ylittää 200 000 euroa tai palveluksessa on keskimäärin yli kolme henkilöä. Vaikka edellä mainittu ehto täytyisi, tilintarkastaja on kuitenkin aina valittava yhteisöissä, joiden pääasiallisena toimialana on arvopapereiden omistaminen ja hallinta ja joilla on huomattava vaikutusvalta toisen kirjanpitovelvollisen liiketoiminnan tai rahoituksen johtamisessa. Vaikka yhteisöllä ei olisi edellä mainittujen mukaisesti tilintarkastusvelvollisuutta, voidaan siitä määrätä yhtiöjärjestyksessä, yhtiösopimuksessa tai yhteisön säännöissä.

Tilintarkastusta Suomessa säätelee tilintarkastuslaki. Tilintarkastusta koskevia määräyksiä on myös muun muassa osakeyhtiö-, asunto-osakeyhtiö-, osuuskunta-, yhdistys- ja säätiölaissa, kirjanpitolaissa ja -asetuksessa, arvopaperimarkkina-laissa, kaupparekisterilaissa ja konkurssilaissa. Koska tilintarkastuslaki on yleislaki, muissa laeissa mahdolliset poikkeamat pätevät tilintarkastuslain yli. Kansainväliset tilintarkastusstandardit ovat nykyään osa suomalaista tilintarkastuslainsäädäntöä, sillä tilintarkastuslaissa määrätään, että EU:ssa sovellettaviksi hyväksytyt tilintarkastusstandardit tulee noudattaa. Nämä standardit ovat IFAC:n (International Federation of Accountants) ISA-standardit (International Standards of Auditing). (Korkeamäki 2017, 10-11.)

Tilintarkastuslain mukaan tilintarkastajan tulee tehdä tilintarkastus hyvän tilintarkastustavan mukaisesti. Vastaavia hyvään tapaan velvoittavia normistoja ovat esimerkiksi hyvä kirjanpito-tapa ja hyvä asianajajatapa. Hyvällä tilintarkastustavalla tarkoitetaan toimintatapaa, jota huolellinen tilintarkastaja työssään noudattaa. Koska tilintarkastusalalla toimintatavat sekä työmenetelmät muuttuvat ja kehittyvät jatkuvasti, ei niitä ole mahdollista määri-

tellä lainsäädännössä yksityiskohtaisesti. Täten hyvä tilintarkastustapa sisältää periaatteita (muun muassa objektiivisuus, huolellisuus ja rehellisyys) sekä keinoja ("työmenetelmiä, joita huolelliset ammattihenkilöt yleisesti käyttävät ja soveltamiskäytäntöä, jonka he ovat omaksuneet"). Hyvän tilintarkastustavan keskeisiä lähteitä on katsottu olevan muun muassa lait, asetukset, viranomaisten päätökset ja kannanotot, tilintarkastusstandardit, alan ammattikirjallisuus sekä "havainnot siitä, miten huolellisesti ammattihenkilöt yleisesti toimivat". (Halonen & Steiner 2010, 31-32.)

EU:n jäsenmaita koskee tilintarkastusdirektiivi – direktiivi 2006/43/EY tilinpäätösten ja konsolidoitujen tilinpäätösten lakisääteisestä tilintarkastuksesta. Direktiivi sisältää määräyksiä koskien muun muassa tilintarkastajien hyväksymistä, tehtäviä ja riippumattomuutta. Maailmanlaajuisen finanssikriisin 2007–2009 myötä tilintarkastussääntely haluttiin uudistaa, ja tämän seurauksena vuonna 2014 annettiin muutospäätös ja säädettiin asetus yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen lakisääteisestä tilintarkastuksesta koskevista erityisvaatimuksista, jonka soveltaminen alkoi kesäkuussa 2016. (Korkeamäki 2017, 9.) Tätä muutospäätöstä käsitellään tarkemmin tilintarkastuskertomusuudistusta koskevassa luvussa 3.

Ainoastaan tilintarkastuslaissa tarkoitettu tilintarkastaja voi suorittaa tilintarkastuksen. Lain mukaisia tilintarkastajia ovat henkilöt, joilla on HT-, KHT- tai JHT-tilintarkastajan ammattinimike. Nimikkeet ovat suojattuja, joten niitä saa käyttää vain kyseisen tutkinnon suorittanut henkilö, joka on merkitty Patentti- ja Rekisterihallituksen ylläpitämään tilintarkastajarekisteriin. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017e.)

Tilintarkastajan vastuu jakautuu kolmeen eri osaan. Kurinpidollisella vastuulla tarkoitetaan sitä, että tilintarkastaja voi joutua tilintarkastuslaissa määriteltyjen seuraamusten kohteeksi, mikäli hän rikkoo säännöksiä tai velvollisuuksia. Tällainen voi olla esimerkiksi huolimattomuus, jos tilintarkastaja on menetellyt huolimattomasti vähämerkityksisessä asiassa. Tahallisuudesta tai törkeästä huolimattomuudesta tilintarkastajan hyväksyminen voidaan peruuttaa. Siviilioikeudellinen vastuu koskee lähinnä vahingonkorvausvastuuta. Vahingonkorvausvastuun lähtökohtana on, että tilintarkastaja on tahallisella toiminnalla tai huolimattomuudella aiheuttanut konkreettista taloudellista vahinkoa. Tällainen voi olla esimerkiksi väärän tilinpäätösinformaation perusteella tehty sijoituspäätös. Rikosoikeudellisesta vastuusta on kyse, jos tilintarkastaja syyllistyy tekoon, josta voidaan tuomita rangaistukseen. Rangaistukseen tuomittava teko on esimerkiksi antaa puutteellinen tai virheellinen tilintarkastuskertomus johtuen törkeästä huolimattomuudesta tai tahallisuudesta. (Korkeamäki 2017, 30–33.)

2.2 Tilintarkastuksen tavoite

Tilintarkastuksen tarkoituksena on lisätä käyttäjien luottamusta tilinpäätökseen. Usein yritysten omistajat eivät itse osallistu yrityksen päivittäiseen toimintaan, joten he eivät välttämättä saa yrityksen toiminnasta tarvittavia tietoja. Tätä varten toiminnan valvonta ja tarkastaminen on ulkoistettu riippumattomille tilintarkastajille. Näin sidosryhmät voivat varmistua siitä, että yhtiön tilinpäätös on kaikilta olennaisilta osin laadittu voimassa olevien säännösten mukaisesti ja siitä, että yhtiön hallintoa on hoidettu asianmukaisesti. Myös yrityksissä, joissa omistajat ovat mukana yrityksen päivittäisessä toiminnassa, tilintarkastusta tarvitaan lisäämään yrityksen ulkoista luotettavuutta, esimerkiksi mahdollisia luotonantajia varten. Lisäksi tilintarkastaja voi tuottaa lisäarvoa yritykselle neuvoo-antavana johdon keskustelukumppanina. Tilintarkastus onkin aina luonteeltaan toteavaa, ei ohjaavaa tai määräävää, eli tilintarkastaja ei voi ottaa osaa yhteisön päätöksentekoon. Näin ollen tilintarkastajan tulee esimerkiksi raportoida mahdollisista väärinkäytöksistä, mutta näihin liittyvät toimenpiteet ovat aina tarkastuskohteen toimielinten vastuulla. (ISA 200; Korkeamäki 2017, 8–9.)

Yleinen tavoite tilintarkastuksessa on hankkia kohtuullinen varmuus siitä, onko tilinpäätöksessä kokonaisuutena väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvaa olennaista virheellisyttä, jotta tilintarkastaja voi antaa lausunnon, onko tilinpäätös kaikilta olennaisilta osiltaan laadittu sovellettavan tilinpäätösnormiston mukaisesti. (ISA 200.) Tätä lausuntoa, joka esitetään tilintarkastuskertomuksessa, käsitellään tarkemmin kappaleessa 2.4.

Tilintarkastuksessa puhutaan *kohtuullisesta varmuudesta*, koska absoluuttista varmuutta ei voida saavuttaa. Täten on mahdollista, että vaikka tilintarkastus olisikin suoritettu hyvän tilintarkastustavan mukaisesti, voi jotakin jäädä huomaamatta. Tilintarkastusta tehdään ISA-standardien mukaan riskilähtöisesti. Puhutaan tilintarkastusriskistä, joka on riski siitä, että tilintarkastaja antaa tilintarkastuksesta epäasianmukaisen lausunnon, eli esimerkiksi vakiomuotoisen kertomuksen, vaikka tilinpäätös on olennaisesti virheellinen. Tilintarkastusriski koostuu olennaisen virheellisyyden riskistä ja havaitsemisriskistä. Olennaisen virheellisyyden riskillä tarkoitetaan riskiä siitä, että tilinpäätös on olennaisesti virheellinen tai puutteellinen ennen tarkastusta. Havaitsemisriskillä tarkoitetaan riskiä siitä, ettei tilintarkastaja havaitse olennaista virhettä tai puutetta. (ISA 320; Tomperi 2016, 33–34.)

Tilintarkastajan täytyy hankkia tarpeellinen määrä tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä, jotta tilintarkastusriski saadaan alennettua hyväksyttävän alhaiselle tasolle eli saadaan kohtuullinen varmuus siitä, ettei tilinpäätös ole olennaisesti virheellinen. Tilintarkastusriski ja olennaisuus tulee ottaa huomioon koko tilintarkastuksen ajan, erityisesti

kun tunnistetaan ja arvioidaan olennaisen virheellisuuden riskejä, päätetään tilintarkastustoimenpiteiden laajuudesta, ajoituksesta ja luonteesta, arvioidaan mahdollisten korjaamattomien virheellisyyksien vaikutusta tilinpäätökseen ja kun laaditaan tilintarkastuskertomukseen sisältyvää lausuntoa. (ISA 320.)

2.3 Olennaisuuden käsite tilintarkastuksessa

Tilintarkastuksessa olennaisuus on keskeinen käsite. Kuten luvussa 2.2 todettiin, tilintarkastuksen yleisiä tavoitteita on saada kohtuullinen varmuus siitä, ”onko tilinpäätöksessä kokonaisuutena väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvaa *olennaista* virheellisyyttä, jolloin tilintarkastajan on mahdollista antaa lausunto siitä, onko tilinpäätös kaikilta *olennaisilta* osiltaan laadittu sovellettavan tilinpäätösnormiston mukaisesti”. (ISA 200.)

Olennaisuus on keskeinen käsite myös tilinpäätöstä koskevissa normeissa ja laeissa. Kirjanpitolain 3 luvun 2 a pykälän mukaan ”tilinpäätöksessä esitettävä seikka on olennainen silloin, kun sen pois jättämisen tai väärin ilmoittamisen voidaan kohtuullisesti odottaa vaikuttavan päätöksiin, joita tiedon käyttäjät tekevät tilinpäätöksen perusteella”. Kirjanpitolaki ei anna konkreettista määritelmää olennaisuudelle, vaan tarkempi määrittely jää tilinpäätöksen laatijan harkinnan varaan. Laissa lisätään, että olennaisuutta tulee aina arvioida kokonaisuutena, sillä vaikka kyseessä olisi yksittäisiä epäolennaisia seikkoja, ne voivat yhdessä olla olennaisia. Myös ISA 320:ssa, joka koskee olennaisuutta tilintarkastusta suunniteltaessa ja suoritettaessa, kiinnitetään huomiota siihen, ettei olennaisia tai epäolennaisia asioita tule tarkastella ainoastaan yksittäin, vaan kokonaisuuksina.

Olennaisuus tulee huomioida, kun määritellään riskienarviointi- ja tilintarkastustoimenpiteiden luonnetta, ajoitusta ja laajuutta sekä tunnistettaessa ja arvioidessa virheiden ja puutteiden vaikutusta. Käytännössä siis tilintarkastaja ammatillisen harkintansa mukaan määrittää tietyt rahamääräiset rajat, joiden mukaan päätetään mitä tarkastetaan ja millä tavalla. Automaattisesti kaikkia olennaisuusrajaa alittavia virheellisyyksiä ei kuitenkaan arvioida epäolennaisiksi, vaan ammatillista harkintaa käyttäen tilintarkastaja voi olosuhteiden mukaan arvioida jotkin virheellisyydet olennaisiksi, vaikka ne ovat alle määritellyn olennaisuusrajan. (Tomperi 2016, 35; ISA 320.)

ISA 320:n mukaan tilintarkastaja määrittää olennaisuuden ammatilliseen harkintaan perustuen, johon vaikuttaa tilintarkastajan näkemys tilinpäätöksen (ja muun tilintarkastuksen kohteena olevan informaation) käyttäjien taloudellisen informaation tarpeista. Tilintarkastajan ammatilliseen harkintaan vaikuttaa tilintarkastajan yhteisöstä muodostama käsitys, aiemmissa tilintarkastuksissa tunnistettujen virheellisyyksien luonne ja laajuus ja näiden

perusteella muodostuneet tilintarkastajan odotukset tarkastuksen kohteena olevalla tilikaudella esiintyvistä virheellisyyksistä. Olennaisuutta määritettäessä ei oteta huomioon virheellisyyksien mahdollisia vaikutuksia tiettyihin yksittäisiin käyttäjiin, sillä heidän tarpeet saattavat vaihdella suuresti, vaan arvio tehdään kokonaisuutta katsoen.

ISA 320 määrittelee tarkastustyössä käytettävän olennaisuuden seuraavasti:

”Tarkastustyössä käytettävällä olennaisuudella tarkoitetaan ISA-standardeissa yhtä tai useampaa tilintarkastajan määrittämää rahamäärää, joka on tilinpäätökselle kokonaisuutena määritettyä olennaisuutta pienempi, jotta saataisiin alennetuksi asianmukaisen alhaiselle tasolle todennäköisyys sille, että yhteenlasketut korjaamattomat ja havaitsemattomat virheellisyydet ylittävät tilinpäätökselle kokonaisuutena määritetyn olennaisuuden. Jos tämä on sovellettavissa, tarkastustyössä käytettävä olennaisuus tarkoittaa myös yhtä tai useampaa tilintarkastajan määrittämää rahamäärää, joka on pienempi kuin tiettyjä liiketapahtumien lajeja, tilien saldoja tai tilinpäätöksessä esitettäviä tietoja varten määritetty olennaisuustaso tai -tasot.”

Kun olennaisuutta määritellään, lähtökohtana käytetään yleensä jotakin prosenttiosuutta tietystä vertailukohteesta. Vertailukohteena voidaan käyttää esimerkiksi yhtiön liikevaihtoa, tulosta ennen veroja tai taseen loppuun summaa. Sopivan vertailukohteen valitsemiseen voi vaikuttaa monet tekijät, esimerkiksi yhtiön toimiala, taloudellinen ympäristö, toiminnan vaihtelevuus, varat, velat, tuotot tai kulut. Kuten myös vertailukohteen valinta, myös prosenttiosuuden valinta edellyttää tilintarkastajalta ammatillista harkintaa. Esimerkkeinä prosenteista ISA 320 antaa jatkuvien toimintojen voitosta ennen veroja viisi prosenttia, mikäli kyseessä valmistustoimintaa harjoittava voittoa tavoitteleva yhteisö ja liikevaihdosta tai kokonaiskuluista yksi prosentti, mikäli kyseessä voittoa tavoittelematon yhteisö. Tämäkin on standardissa esitetty muodossa ”tilintarkastaja voi esimerkiksi pitää asianmukaisena”, eli suoria vastauksia se ei anna, vaan erityisesti painottaa tilintarkastajan ammatillista harkintaa. (Halonen & Steiner 2010, 142–144; ISA 320.)

Vaatimukset olennaisuutta koskien ISA 320:ssa ovat, että suunniteltaessa määrittää olennaisuus tilinpäätökselle kokonaisuutena sekä tarkastustyössä käytettävä olennaisuus, tarkastuksen edetessä päivittää näitä olennaisuuksia, mikäli tarvetta, sekä että nämä kaikki tulee sisällyttää tilintarkastusdokumentaatioon. Dokumentaatiossa tulee esittää rahamäärät ja niitä määritettäessä huomioon otetut tekijät.

ISA 450, tilintarkastuksen aikana todettujen virheellisyyksien arvioiminen, käsittelee sitä, kuinka olennaisuutta sovelletaan arvioitaessa todettujen virheellisyyksien vaikutusta tilintarkastukseen ja mahdollisten korjaamattomien virheellisyyksien vaikutusta tilinpäätökseen.

2.4 Tilintarkastajan raportointi

Tilintarkastus kulminoituu raportointiin. Suoritetusta tilintarkastuksesta annettava tilintarkastuskertomus on tilintarkastajan raporteista tärkein, koska se on julkinen asiakirja. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017c.)

Tilintarkastuslaki edellyttää, että tilintarkastuksesta annetaan aina kultakin tilikaudelta tilinpäätösmerkintä ja tilintarkastuskertomus. Tarvittaessa yhteisön tai säätiön hallitukselle tai vastaavalle hallintoelimelle annetaan tilintarkastuspöytäkirja. Näiden lisäksi tilintarkastaja voi antaa tietoja suullisesti yhtiökokoukselle, laatia vapaamuotoisia muistioita ja antaa suullista ohjeistusta esimerkiksi tilinpäätöksen laatijoille. Lähtökohtaisesti kaikki muu tilintarkastajan raportointi, paitsi tilintarkastuskertomus, kuuluu tilintarkastajan salassapitovollisuuden piiriin. (Tomperi 2016, 155; Suomen Tilintarkastajat ry 2017c.)

2.4.1 Tilintarkastuskertomus

Tilintarkastuslain 3 luvun 5 pykälän mukaan tilintarkastajan on annettava kultakin tilikaudelta päivätty ja allekirjoitettu tilintarkastuskertomus. Laki asettaa tilintarkastuskertomuksen sisällölle useita vaatimuksia. Tilintarkastuskertomuksessa on

- yksilöitävä tarkastuksen kohteena oleva tilinpäätös
- ilmoitettava, mitä tilinpäätössäännöstöä tilinpäätöksen laatimisessa on noudatettu
- ilmoitettava, mitä tilintarkastusstandardeja tarkastuksessa on noudatettu
- ilmoitettava tilintarkastajan toimipaikka
- annettava lausunto, antaako tilinpäätös noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti oikean ja riittävän kuvan yhteisön tai säätiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta
- annettava lausunto, täyttääkö tilinpäätös lakisääteiset vaatimukset
- annettava lausunto, onko toimintakertomus laadittu toimintakertomuksen laatimiseen sovellettavien säännösten mukaisesti
- annettava lausunto, ovatko tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot yhdenmukaisia
- todettava, onko tilintarkastaja tilintarkastuksen yhteydessä saamiensa tietojen perusteella havainnut olennaisia virheellisyyksiä toimintakertomuksessa, sekä ilmoitettava näiden virheellisyyksien luonteesta
- huomautettava, jos yhteisön tai säätiön yhtiömies, hallituksen, hallintoneuvoston tai vastaavan toimielimen jäsen, puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja taikka toimitusjohtaja tai muu vastuuvollinen on syyllistynyt tekoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa seurata vahingonkorvausvelvollisuus yhteisöä tai säätiötä kohtaan tai rikkonut yhteisöä tai säätiötä koskevaa lakia taikka yhteisön tai säätiön yhtiöjärjystä, yhtiösopimusta tai sääntöjä
- annettava yhtiökokouksen tai muun yhteisön tai säätiön toimielimen edellyttämät muut tilintarkastukseen perustuvat lausumat
- annettava tarpeelliset lisätiedot seikoista, joihin tilintarkastaja kiinnittää erityistä huomiota sekä tiedot seikoista, jotka voivat antaa olennaista aihetta epäillä yhteisön tai säätiön kykyä jatkaa toimintaansa
- annettava kertomus konsernista (jos yhteisö tai säätiö, joka laatii konsernitilinpäätöksen).

ISA-standardit 700–799 koskevat johtopäätösten tekemistä ja raportointia. Koska tilintarkastuslain mukaan Suomessa annettavan tilintarkastuskertomuksen on noudatettava myös näitä standardeja, on kertomukset siis laadittava täyttämään sekä tilintarkastuslain että ISA-standardien vaatimukset.

ISA 700 -standardin mukaan tilintarkastuskertomuksen tulee sisältää seuraavat perusosat

- otsikko
- vastaanottaja
- tilintarkastajan lausunto
- lausunnon perustelut
- toiminnan jatkuvuus
- tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat (vain listatut yhtiöt)
- muu informaatio
- tilinpäätöstä koskevat velvollisuudet
- tilintarkastajan velvollisuudet tilinpäätöksen tilintarkastuksessa
- toimeksiannosta vastuullisen henkilön nimi
- tilintarkastajan allekirjoitus
- tilintarkastuskertomuksen antamispäivä.

Tilintarkastuslain ja ISA-standardien uudistusten myötä tilintarkastuskertomuksiin tuli huomattavia muutoksia vuonna 2016, 15.12.2016 päättyivistä tilikausista alkaen. Myös EU:n tilintarkastusasetuksen uudistuksen myötä muutoksia on vielä tulossa, ne otetaan käyttöön 17.6.2016 jälkeen alkaneita tilikausia koskien. Näitä muutoksia ja uudistuksia käsitellään tarkemmin luvussa 3.

Tärkein osa tilintarkastuskertomuksessa on lausunto tilinpäätöksestä. Tämä lausunto voi olla joko vakioimuotoinen tai mukautettu. Mukautettu kertomus voi olla joko varauman sisältävä tai kielteinen, tai sisältää lausunnon antamatta jättämisen. Tilintarkastuslain mukaan tilintarkastajan on annettava kertomus kultakin tilikaudelta, joten mikäli tarkastaja ei voi antaa lausuntoa, tulee kuitenkin kertomus antaa, jossa ilmoitetaan, ettei lausuntoa voida antaa. (Korkeamäki 2017, 98).

Mikäli tilinpäätös antaa oikeat ja riittävät tiedot toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta, tilinpäätös ja toimintakertomus ovat keskenään ristiriidattomia, tarkastajan tehtävää ei ole rajoitettu olosuhteiden takia tai tarkastuskohteen toimesta, tarkastajalla ei ole tarvetta esittää lisätietoja tai huomautusta, voidaan antaa vakioimuotoinen tilintarkastuskertomus (Tomperi 2016, 157). Vakioimuotoista kertomusta ei siis voida antaa, mikäli jokin lausunnoista on annettu varauman sisältävänä tai kielteisenä tai lausuntoa ei ole voitu antaa, jokin erityislainsäädännön edellyttämä lausunto on annettu vakioimuodosta poikkeavana tai jos tilintarkastuskertomus sisältää huomautuksen vastuuvollisille tai tilintarkastajan antaman lisätiedon (Korkeamäki 2017, 108).

Mukautettuja lausuntoja on kolme eri tyyppiä, joiden antamiseen vaikuttaa seikan olennaisuus ja laajuus sekä onko mukautuksen syy se, että tilinpäätös on olennaisesti virheellinen vai se, ettei pystytä hankkimaan tarpeeksi tilintarkastusevidenssiä. (Taulukko 2.)

Taulukko 2. Mukautetut lausunnot (ISA 705 mukaan; Korkeamäki 2017, 109)

Seikan luonne	Olennainen, mutta ei laajalle ulottuva*	Olennainen ja laajalle ulottuva*
Tilinpäätös on olennaisesti virheellinen	Varauman sisältävä lausunto	Kielteinen lausunto
Ei pystytä hankkimaan tarvittavaa määrää evidenssiä	Varauman sisältävä lausunto	Lausunnon antamatta jättäminen

**Tilintarkastajan harkintaan perustuva ratkaisu vaikutusten/mahdollisten vaikutusten laajuudesta, jotka kohdistuvat tilinpäätökseen.*

Varauman sisältävä lausunto on aina perusteltava tilintarkastuskertomuksessa, yleensä omassa kappaleessa. Kertomuksessa lausutaan, että varauman sisältävän lausunnon perusteissa esitetyn seikan vaikutuksia lukuun ottamatta tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan. Varauman sisältävää lausuntoa voidaan kutsua myös ehdolliseksi lausunnoksi. Varauman sisältävä lausunto voitaisiin antaa esimerkiksi, mikäli tilikaudella ei olisi tehty poistoja poistosuunnitelman mukaisesti ja tämä aiheuttaisi tilinpäätökseen olennaisen virheen, mutta sillä ei kuitenkaan olisi laajalle ulottuvaa vaikutusta. (Tomperi 2016, 160–161; Korkeamäki 2017, 109–110; taulukko 2.)

Kielteinen lausunto joudutaan antamaan silloin kun tilinpäätös on olennaisesti virheellinen, ja sen vaikutukset ovat olennaiset ja laajalle ulottuvat. Kertomuksessa lausutaan, että kielteisen lausunnon perusteissa esitetyn seikan merkittävyydestä johtuen tilinpäätös ei anna oikeaa ja riittävää kuvaa. Tällainen tilanne voi olla, jos esimerkiksi yhtiön tilinpäätöstä ei ole laadittu kirjanpitolain mukaisesti ja siitä aiheutuu olennainen ja laaja-alainen virhe. (Tomperi 2016, 162; taulukko 2.)

Lausunnon antamatta jättäminen tulee kyseeseen silloin, kun tilintarkastajan ei ole ollut mahdollista saada tarpeeksi tilintarkastusevidenssiä, jotta voisi antaa lausunnon tilinpäätöksestä. Jos esimerkiksi yhtiö on rajoittanut tilintarkastajan työtä niin, ettei tämä ole päässyt todentamaan vaihto-omaisuuden inventointia ja hankkimaan myyntisaamisten vahvistuksia, ja tarkastaja ammatillisen harkintansa mukaan katsoo nämä seikat olennaisiksi, voidaan jättää lausunto antamatta. Tilintarkastuskertomus tulee antaa joka tapauksessa, mutta lausunnon sijasta kertomuksessa esitetään lausunnon antamatta jättäminen ja sen syyt. (Tomperi 2016, 162–163; taulukko 2.)

Tilintarkastuskertomuksessa tulee esittää *huomautus*, jos yhtiön vastuuvollinen on rikkonut lakia, yhtiöjärjestystä tai sääntöjä, tai syyllistynyt tekoon tai laiminlyöntiin, josta voi seurata vahingonkorvausvelvollisuus yhteisöä kohtaan. Huomautuksen sisältävä kertomus katsotaan mukautetuksi, vaikka lausunto olisikin vakiomuotoinen. (Tomperi 2016, 163; Korkeamäki 2017, 110.)

Tietyn seikan painottamista koskeva lisätieto voidaan antaa, kun halutaan painottaa jotakin tiettyä seikkaa, joka jo sisältyy tilinpäätöksen tietoihin. Lisätiedon antaminen ei yleensä vaikuta lausuntojen sisältöön. Tällainen voidaan antaa esimerkiksi, jos yhtiön toiminnan jatkuvuuteen sisältyy epävarmuutta tai tiedossa on mahdollinen merkittävä vahingonkorvaus, jonka määrää ei ole mahdollista vielä arvioida. Tällöinkin kertomus katsotaan mukautetuksi, vaikka lausunto olisikin vakiomuotoinen. (Tomperi 2016, 164; Korkeamäki 2017, 112.)

Lisäksi tilintarkastuskertomuksessa voi olla vapaaehtoisia lausuntoja koskien tilinpäätöksen vahvistamista, vastuuvapautta ja voitonjakoehdotusta. Tilintarkastajan ei tule antaa tällaisia lausuntoja oma-aloitteisesti, mutta yhtiön pyytäessä tulee lausunto antaa. Myös yhtiöjärjestyksessä saatetaan määrätä, että tilintarkastajan tulee antaa lausunto edellä mainituista asioista. ISA 700 –standardi edellyttää, että nämä lausunnot on selkeästi erotettava niistä lausunnoista, jotka lain ja standardin mukaan ovat pakollisia. (Leppiniemi 2012, 486–487.)

Myös arvopaperimarkkinalain 7 luvun 8 pykälässä on tilintarkastuskertomusta koskeva säännös. Julkisen kaupankäynnin kohteena olevien arvopaperin liikkeeseenlaskijoiden on julkistettava tilintarkastuskertomus tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen ohessa. Tilintarkastuskertomuksessa on ilmoitettava, jos tilintarkastajien käsityksen mukaan tilikauden aikana osavuosikatsausta (ensimmäiseltä kuudelta kuukaudelta) ei ole laadittu sitä koskevien säännösten mukaisesti. Lisäksi arvopaperimarkkinalaissa säädetään, että liikkeeseenlaskijan on julkistettava tilinpäätös, toimintakertomus ja tilintarkastuskertomus välittömästi, jos tilintarkastaja on antanut muun kuin vakiomuotoisen lausunnon tai jos tilintarkastuskertomuksessa on annettu huomautus tai todettu, että selvitystä hallinto- ja ohjausjärjestelmästä ei ole annettu tai että se ei ole yhdenmukainen tilinpäätöksen kanssa.

2.4.2 Tilintarkastajan muu raportointi

Tilintarkastaja allekirjoittaa myös tilinpäätösmerkinnän, joka on tilinpäätöksen alkuperäisen kappaleen allekirjoitussivulla. Tilinpäätösmerkinnän lausemuoto on: ”Suoritetusta tilin-

tarkastuksesta on tänään annettu kertomus”, jolla viitataan annettuun tilintarkastuskertomukseen. Lausemuoto on siis aina sama, riippumatta siitä, onko kertomus vakiomuotoinen vai mukautettu, eli se ei ota kantaa tilinpäätöksen oikeellisuuteen. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017b, 313–314.)

Tilintarkastuskertomuksen ja tilinpäätösmerkinnän lisäksi kolmas lakisääteinen tilintarkastajan raportti on tilintarkastuspöytäkirja. Tilintarkastuspöytäkirja sisältää sellaiset tilintarkastuksessa tehdyt havainnot, joita ei ole esitetty tilintarkastuskertomuksessa. Tilintarkastuspöytäkirja osoitetaan yhteisön vastuullisille toimielimille ja se yleensä sisältää esimerkiksi kirjanpidon ja hallinnon käytännön hoitamiseen liittyviä huomioita, jotka eivät ole niin vakavia, että niistä tulisi mainita tilintarkastuskertomuksessa, mutta jotka tilintarkastaja haluaa tuoda vastuullisten tahojen tietoon. Tilintarkastuslaissa on säädetty, että tilintarkastuspöytäkirja on käsiteltävä viipymättä toimielimen kokouksessa. Näin on haluttu varmistaa, että tilintarkastajan antama informaatio menee perille. Tilintarkastuspöytäkirjan huomautuksia voivat olla esimerkiksi hyvän kirjanpitotavan noudattamatta jättäminen, tilinpäätöksen valmistuminen myöhässä, jaksotusvirheet, sisäisen valvonnan järjestelmät puutteet ja toimivallan ylitykset. (Halonen & Steiner 2010, 454–456.)

Tilintarkastusmuistiot ovat vapaamuotoisia raportteja. Tilintarkastusmuistion voidaan ajatella olevan ”alempiasteinen tilintarkastuspöytäkirja”. Tilintarkastusmuistioissa esitetään havainnot, joita ei ole esitetty tilintarkastuskertomuksessa ja tilintarkastuspöytäkirjassa. Näin ollen ne ovat asioita, joita tilintarkastaja ei ole ammatillisen harkintansa mukaan kokenut niin olennaisiksi, että niistä olisi mainittu tilintarkastuspöytäkirjassa, mutta kuitenkin haluaa saattaa nämä asiakkaan tietoon jatkotoimenpiteitä varten. (Korkeamäki 2017, 114–115.)

Lakisääteiseen tilintarkastukseen liittyvien raporttien lisäksi tilintarkastuslaissa on säädetty, että tilintarkastajan tulee antaa erilaisia lausuntoja ja todistuksia rekisteriviranomaisille, muille viranomaisille ja tuomioistuimelle. Tällaisia ovat esimerkiksi osakeyhtiön perustamisvaiheen todistus osakkeiden maksamisesta osakeyhtiölain säännöksiä noudattaen, lausunto apporttiomaisuudesta, raportti arvopaperin liikkeeseenlaskijan osavuositauksesta ja raportti TEKES-tilityksistä. (Tomperi 2016, 169–180.)

Tilintarkastuspöytäkirja, tilintarkastusmuistio ja muut tilintarkastajan raportit eivät ole julkisia dokumentteja. Näiden lisäksi tilintarkastaja voi raportoida vastuuvollisille myös vapaamuotoisemmin suullisesti sekä kirjallisesti, esimerkiksi sähköpostilla. (Korkeamäki 2017, 96.)

3 Tilintarkastuskertomusuudistus

Uudistettu tilintarkastuskertomus on otettu käyttöön 15.12.2016 jälkeen päättyneistä tilikausista alkaen. Tilintarkastuskertomus on uudistunut ISA-standardien ja tilintarkastuslain muutosten seurauksena. Uudistus koskee sekä kertomuksen sisältöä että rakennetta. Lisäksi EU-asetuksesta 537/2014, asetus yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen lakisääteistä tilintarkastusta koskevista erityisvaatimuksista, johtuen PIE-yhteisöjen tilintarkastuskertomuksiin tulee muutoksia, mutta nämä otetaan käyttöön vasta 17.6.2016 jälkeen alkavilta tilikausilta. Uudistuksen tavoitteena on ollut lisätä läpinäkyvyyttä ja viestintää, ja jotta tilinpäätöksen lukija saisi merkityksellisempää tietoa päätöksentekonsa tueksi. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017d, 2–3.)

Uudistettu tilintarkastuslaki tuli voimaan 19.8.2016. Tällöin EU:n tilinpäätösdirektiivin ja tilintarkastusdirektiivin uudistukset implementoitiin suomalaiseen tilintarkastuslainsäädäntöön. Tilintarkastuskertomusta koskevan säännöksen muutos tuli voimaan alkaen 31.12.2016 päättyviltä tilikausilta, ja ne koskevat kaikkia tilintarkastuskohteita. Myös ISA-standardit ISA 700, 701, 705, 706, 720, 570 ja 260 ovat uudistettu ja niiden muutokset koskevat 15.12.2016 jälkeen päättyneitä tilikausia. ISA-standardit koskevat kaikkia tilintarkastuskohteita, mutta niissä on lisävaatimuksia listayhtiöiden tilintarkastuskertomuksille. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017d, 2–3.)

Edellä mainittujen uudistusten myötä tilintarkastuskertomuksen rakenne ja sisältö ovat muuttuneet merkittävästi. Rakenteessa suurin muutos on se, että lausuntokappale on siirretty kertomuksen lopusta ensimmäiseksi. Listayhtiöiden osalta kertomuksiin on lisätty kokonaan uusi osio – tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat, joita käsitellään tarkemmin luvussa 3.1. Suuri muutos sekä rakenteellisesti että sisällöllisesti on se, että tilintarkastuskertomuksessa on nyt kaksi osaa: tilinpäätöksen tilintarkastusta koskeva osa sekä muita raportointivelvoitteita koskeva osa. Muita raportointivelvoitteita koskeva osa koskee muuta informaatiota (mukaan lukien toimintakertomus) sekä muita lakisääteisiä raportointivelvoitteita (esimerkiksi säätiölain lausunnot). Tämä tarkoittaa sitä, että tilintarkastuskertomuksen lausunto ei koske enää toimintakertomusta, vaan toimintakertomuksesta annetaan erilliset lausunnot. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017d, 4.)

Suomalaiseen toimintakertomukseen sisältyvä informaatio lasketaan ISA 720:n mukaan muuksi informaatioksi, sillä muulla informaatiolla tarkoitetaan vuosikertomukseen sisältyvää taloudellista ja muuta kuin taloudellista informaatiota (muuta kuin tilinpäätöstä ja sitä koskevaa tilintarkastuskertomusta). Toimintakertomuksesta on annettava tilintarkastusker-

tomuksessa lausunto siitä, onko toimintakertomus laadittu toimintakertomuksen laatimiseen sovellettavien säännösten mukaisesti sekä siitä, ovatko tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot yhdenmukaisia. Kertomuksessa on lisäksi todettava, onko tilintarkastaja tilintarkastuksen yhteydessä saamiensa tietojen perusteella havainnut olennaisia virheellisyyksiä toimintakertomuksessa, sekä ilmoitettava näiden virheellisyyksien luonteesta. Listayhtiöiden tilintarkastuskertomuksissa tulee olla erillinen kappale nimeltä ”Muu informaatio”, jos tilintarkastaja on tilintarkastuskertomuksen antamispäivänä joko saanut muun informaation käyttöönsä tai odottaa saavansa sen myöhemmin käyttöönsä. Muiden yhtiöiden osalta kappale ”Muu informaatio” tulee olla kertomuksessa, mikäli tarkastaja on saanut muun informaation kokonaan tai osittain käyttöönsä. (ISA 720.)

Tilintarkastuslain muutoksen myötä kertomuksen sanamuodoissa on muutamia olennaisia muutoksia. ”Ovatko tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ristiriidattomia” on nyt muodossa ”ovatko tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot *yhdenmukaisia*” ja ”antavatko tilinpäätös ja toimintakertomus oikeat ja riittävät tiedot” on nyt muodossa ”*antaako tilinpäätös oikean ja riittävän kuvan*”. Sisällöllisesti kertomukseen on tullut muutoksia myös johdon ja tilintarkastajan velvollisuuksien kuvaamiseen, niitä kuvataan laajemmin. Osa tilintarkastajan velvollisuuksista voidaan esittää myös kertomuksen liitteenä tai niiden osalta voidaan viitata viranomaisen internetsivuilla olevaan kuvaukseen. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017d, 8.)

Suomen Tilintarkastajat ry on laatinut uudet tilintarkastuskertomusmallit, joissa on otettu huomioon ISA-standardien ja tilintarkastuslain muutokset. Nämä mallit ovat tarkoitettu tilintarkastajien käytettäväksi pohjina kertomuksia laatiessaan, ja tarkastajien tulee muokata niitä tarpeen mukaan. (Suomen Tilintarkastajat 2017b, 15–16; liite 1.)

EU-asetuksesta 537/2014, asetus yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen lakisääteistä tilintarkastusta koskevista erityisvaatimuksista, johtuen PIE-yhteisöjen tilintarkastuskertomuksiin on tulossa vielä lisää muutoksia. Nämä muutokset otetaan käyttöön 17.6.2016 jälkeen alkavilta tilikausilta, eli pääsääntöisesti vuodelta 2017 annettavissa tilintarkastuskertomuksissa. Osa EU-asetuksen vaatimuksista tulevat täytettyä jo ISA-standardien vaatimuksilla, tällaisia ovat esimerkiksi tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat. Asetuksen myötä PIE-yhteisöjen tilintarkastuskertomuksissa tulee lisäksi kertoa muun muassa kuka on valinnut tilintarkastajan, kuinka kauan toiminut yhtäjaksoisesti saman yhteisön tilintarkastajana ja ettei kiellettyjä muita kuin tilintarkastuspalveluja ole suoritettu. PIE-yhteisöjen tarkastusvaliokunnalle on lisäksi esitettävä lisäraportti, jossa on oltava paljon yksityiskohtaisia tietoja tilintarkastuksesta, muun muassa tilintarkastuksessa sovellettu määrällinen olennaisuustaso.

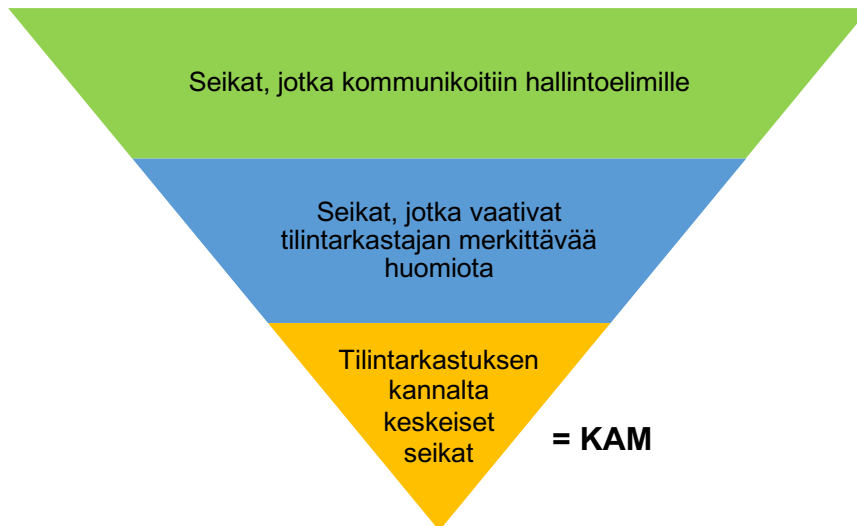
3.1 Tilintarkastuksen kannalta keskeinen seikka – Key Audit Matter, KAM

Uudistetun ISA 700:n mukaan listayhtiöiden tilintarkastuksissa tilintarkastajan on viestittävä tilintarkastuskertomuksessa tilintarkastuksen kannalta keskeisistä seikoista ISA 701:n mukaisesti. Tämä on merkittävin uudistus listayhtiöiden tilintarkastuskertomuksissa.

Tilintarkastuksen kannalta keskeisten seikkojen, KAM:ien, tarkoitus on sama kuin yleensä tilintarkastuskertomusuudistuksenkin: lisätä tilintarkastuskertomuksen informatiivisuutta ja läpinäkyvyyttä. Ne antavat kertomuksen lukijalle tietoa niistä seikoista, jotka tilintarkastajasta ovat vaatineet eniten huomiota. KAM:ien tulee olla yhtiökohtaisesti räätälöityjä ja yksityiskohtaisia, joten niiden aiheet sekä lukumäärä vaihtelevat yhtiöittäin. On tärkeää huomata, että KAM:ien tarkoituksena on antaa lisää tietoa tarkastuksen kohteena olevan yhtiön tilintarkastuksesta, ei kyseisestä yhtiöstä itsessään. KAM:it eivät myöskään korvaa tilinpäätöksessä esitettäviä tietoja, vaan yhtiö itse on aina ensisijainen sitä koskevan taloudellisen informaation lähde. (Savtschenko 2016, 61–63.)

ISA 701 – viestiminen tilintarkastuksen kannalta keskeisistä seikoista riippumattoman tilintarkastajan tilintarkastuskertomuksessa – määrittelee tilintarkastuksen kannalta keskeisten seikkojen olevan ”seikat, jotka tilintarkastajan ammatillisen harkinnan mukaan ovat olleet merkittävimpiä tarkastuksen kohteena olevan tilikauden tilintarkastuksessa”. KAM:ien määrittämisessä tilintarkastajan on huomioitava alueet, joilla on suuri olennaisen virheellisuuden riski ja joilla on tunnistettu merkittäviä riskejä, sekä tilikauden aikana tapahtuneet merkittävät tapahtumat ja niiden vaikutus tarkastukseen. Lisäksi on otettava huomioon merkittävät tarkastajan harkintaan perustuvat ratkaisut, jotka liittyvät alueisiin, joissa johto on käyttänyt merkittävää harkintaa. Tällaisia ovat esimerkiksi kirjanpidon monimutkaiset arvionvaraiset erät. Näiden arvioiden perusteella tilintarkastaja päättää, mitkä seikat ovat olleet merkittävimpiä tilikauden tilintarkastuksessa ja näin ollen ovat tilintarkastuksen kannalta keskeisiä. KAM:it koskevat lähtökohtaisesti konsernia, mutta kertomuksissa voidaan esittää myös emoyhtiötä koskevia KAM:eja. (ISA 701.)

KAM:ien valitsemisessa tilintarkastajan tulee punnita, mitkä seikat ovat kaikista keskeisimpiä. Kuten kuviossa 1 esitetään, nämä seikat valitaan sellaisista, jotka ovat kommunikoitu hallintoelinten kanssa, ja jotka ovat vaatineet tarkastajalta merkittävää huomiota tilintarkastusta suoritettaessa. Lisäksi tarkastajan tulee pyrkiä ”pyrkiä tasapainoon yhdenmukaisuuden ja vertailtavuuden ja toisaalta relevantin ja lukijan kannalta hyödyllisen informaation välillä”. (ISA 701; Suomen Tilintarkastajat ry 2017d, 11.)

Kuvio 1. Tilintarkastuksen kannalta keskeisten seikkojen valitseminen (Suomen Tilintarkastajat ry 2017d, 11)

On huomattava, että KAM:ien esittäminen ei korvaa mukautetun lausunnon antamista. Mikäli tarkastajan tulisi antaa mukautettu lausunto jonkin seikan takia, ei kyseisestä seikasta tule viestiä kertomuksen tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat -osiossa. (ISA 701.)

KAM:ien esittämisestä tilintarkastuskertomuksessa on säädetty tarkasti ISA 701:ssä. Kertomuksessa tulee olla oma osio ”Tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat” -otsikon alla. Tässä osiossa on ensin kerrottava, että KAM:it ovat seikkoja, jotka tilintarkastajan ammattilaisen harkinnan mukaan ovat olleet merkittävimpiä tilintarkastuksessa, ja että nämä seikat on otettu huomioon tilintarkastuksessa sekä laadittaessa siitä annettavaa lausuntoa, ja ettei tilintarkastaja anna näistä seikoista erillistä lausuntoa. Tämän jälkeen tulee esittää kuvaukset yksitellen KAM:eista. Jokaisesta KAM:ista on oltava viittaus tilinpäätöksessä asiasta mahdollisesti esitettyihin tietoihin, sekä kerrottava miksi kyseisen seikan on katsottu olevan tilintarkastuksessa yksi merkittävimmistä ja kuinka kyseistä seikkaa on käsitelty tarkastuksessa. Mikäli tarkastaja päätyy siihen, ettei tilintarkastuksen kannalta keskeisiä seikkoja ole, täytyy kertomuksessa kuitenkin olla ”Tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat” –otsikko ja tämän alla maininta, ettei seikkoja ole. (ISA 701.)

Kuvassa 1 on esimerkki tilintarkastuskertomuksessa esitetystä KAM:ista koskien liikearvon arvostusta. Siitä löytyy ISA 701:n vaatimusten mukaisesti viittaus tilinpäätöksessä asiasta esitettyihin tietoihin, kerrottu, miksi kyseisen seikan on katsottu olevan yksi merkittävimmistä sekä kuinka kyseistä seikkaa on käsitelty tarkastuksessa.

2) Liikearvon arvostus

Viittaamme liitetietoon 1 (Konsernitilinpäätöksen laatimisperiaatteet sekä johdon harkintaa edellyttävät arviot ja arvioihin liittyvät epävarmuustekijät) sekä liitetietoon 12 (Poistot ja omaisuuserien arvonalentuminen) ja liitetietoon 14 (Aineettomat hyödykkeet)

Tilinpäätöshetkellä 31.12.2016 liikearvon määrä oli 31 miljoonaa euroa, joka on 30 % kokonaisvaroista ja 85 % omasta pääomasta (2015: 31 miljoonaa euroa, 30 % kokonaisvaroista ja 83 % omasta pääomasta). Vuosittain suoritettava arvonalennustestaus oli tilintarkastuksen kannalta keskeinen seikka, koska

- arviointiprosessi on monimutkainen ja sisältää arvionmääräisiä eriä
 - arvonalentumistestaus perustuu markkinoita ja taloutta koskeville oletuksille; ja
 - liikearvo on olennainen tilinpäätöksen kannalta.
- Konsernin rahavirtaa tuottavien yksiköiden kerrytettävissä oleva rahamäärä on määritetty perustuen käyttöarvo-laskelmiin, joiden tulos voi vaihdella merkittävästi laskelmiin sisältyvien oletusten muuttuessa. Käyttöarvon määrittämiseen vaikuttaa useat oletukset, kuten esimerkiksi liikevaihdon kasvu, käyttökate ja rahavirtojen diskonttauksessa käytetty diskonttokorko. Muutokset näissä oletuksissa voivat johtaa liikearvon arvon alentumiseen.

Tarkastuksen yhteydessä arvioimme johdon tekemiä oletuksia ja käyttämiä menetelmiä. Arvonmääritysasiantuntija avusti meitä erityisesti rahavirtojen diskonttaamisessa käytetyn pääoman keskimääräisen kustannuksen arvioinnissa. Vertasimme myös johdon aiempina vuosina laatimia ennusteita toteumiin. Arvioimme herkkyyksianalysien asianmukaisuutta sekä sitä, voiko jokin jokseenkin mahdollinen muutos keskeisessä oletuksessa johtaa siihen, että yksikön kirjanpitoarvo ylittää sen kerrytettävissä olevan rahamäärän. Arvioimme tilinpäätöksen liitetietoa 12 erityisesti niiden oletusten osalta joille arvonalentumistestin lopputulos oli herkempi.

Kuva 1. Tilintarkastuksen kannalta keskeinen seikka Glaston Oyj:n tilintarkastuskertomuksessa (Glaston Oyj 2017, 104)

Tilintarkastuksen kannalta keskeistä seikkaa ei tarvitse esittää kertomuksessa ainoastaan, mikäli säädös tai määräys estää kyseistä seikkaa koskevien tietojen julkisen esittämisen, tai jos ”äärimmäisen harvinaisissa tapauksissa tilintarkastaja päättää, ettei seikkaa esitetä, koska siitä aiheutuvien epäedullisten vaikutusten odotettaisiin kohtuudella olevan suuremmat kuin tällaisesta viestinnästä koituva yleinen etu”. Tätä voidaan soveltaa ainoastaan, mikäli yhteisö ei ole esittänyt kyseistä seikkaa koskevaa tietoa julkisesti. (ISA 701.)

Balanssi-lehdessä syksyllä 2016 julkaistussa artikkelissa Suomen Tilintarkastajat ry:n tilintarkastustoimikunnan puheenjohtaja Christian Savtschenko arvioi, että todennäköisimmin KAM:ien lukumäärä tulee vaihtelevaan kahden ja kahdeksan välillä. Hänen mukaansa on myös todennäköistä, että yhtiöiden KAM:it pysyvät osittain samoina vuodesta toiseen. Muutoksia näihin tietysti voivat aiheuttaa esimerkiksi merkittävät yrityskaupat ja muutokset toimintaympäristössä, liiketoiminnassa tai laskentaperiaatteissa. (Savtschenko 2016,61–63.)

Tilintarkastajan vastuuta KAM:eista ei ole erikseen määritelty. Kuten luvussa 2.1 todettiin, on tilintarkastajan toimittava tilintarkastuslain mukaisesti. Koska KAM:ien esittäminen sisältyy ISA-standardeihin, joita tilintarkastajan tulee noudattaa, soveltuvat KAM:eihin samat periaatteet kuin muihinkin tilintarkastukseen liittyviin vastuisiin. On kuitenkin huomioitava, kuten aiemmin tässä luvussa todettiin, että KAM:ien tarkoituksena on antaa lisää tietoa tarkastuksen kohteena olevan yhtiön tilintarkastuksesta, ei kyseisestä yhtiöstä itsessään. Täten etenkin konkreettista suoraa haittaa yhtiölle voi olla vaikea osoittaa.

3.2 Vapaaehtoiset lisätiedot

Koska tilintarkastuskertomuksen uudistumisen lähtökohtana on ollut lisäinformaation tuottaminen tilinpäätöksen lukijalle, on osa tilintarkastusyhteisöistä päättänyt esittää tilintarkastuskertomuksissa myös vapaaehtoisia lisätietoja. Näiden lisätietojen esikuvana on todennäköisesti toiminut Ison-Britannian tilintarkastuskertomukset.

Isossa-Britanniassa otettiin vuonna 2013 käyttöön listayhtiöissä ”Auditor’s extended report” eli laajennettu tilintarkastuskertomus. Tähän ryhdyttiin vuoden 2008 finanssikriisin jälkeen, jolloin erityisesti nousi esille kysymys siitä, antaako ”hyväksyty/hylätty” -muotoinen tilintarkastuskertomus riittävästi läpinäkyvää tietoa tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan näkemyksestä yhtiön tilasta. Uudistuksen myötä tilintarkastuskertomuksissa on esitettävä merkityksellisimmät riskit, selvitys siitä, miten tilintarkastaja on soveltanut olennaisuuden käsitettä tarkastuksen suunnittelussa ja suorittamisessa, sekä yhteenveto konsernitiilintarkastuksen laajuudesta. Benita Gullkvist kertoo artikkelissaan, että Ison-Britannian lisäksi myös Alankomaissa on otettu laajempi tilintarkastuskertomus käyttöön ja se pohjautuu pitkälti Ison-Britannian malliin. Uudistuksen pohja on EU-säätelyssä ja ISA-standardeissa, mutta Ison-Britannian olennaisuusrajan soveltamista ja tarkastuksen laajuutta koskevat raportointivaatimukset ovat lähtöisin heidän omasta halustaan. (Financial Reporting Council 2015, 4; Suomen Tilintarkastajat ry 2017g.)

Ison-Britannian tilintarkastuskertomusten olennaiset riskit ovat verrattavissa Suomen tilintarkastuskertomusten tilintarkastuksen kannalta keskeisiin seikkoihin. Muut tiedot, jotka Ison-Britannian kertomuksissa vaaditaan – käytetty olennaisuusraja sekä tarkastuksen laajuus – eivät ole olleet Suomessa pakollisia ilmoitettavia tietoja. Nämä tiedot on kuitenkin esitetty Suomessa PwC:n antamissa tilintarkastuskertomuksissa vuodelta 2016. Lisäksi KPMG:n kertomuksissa on kerrottu tarkastuksessa käytetystä olennaisuudesta yleisesti. Näitä olennaisuudesta kerrottuja tietoja tarkastellaan tässä tutkimuksessa luvussa 5.2.

4 Tutkimusmenetelmät ja -kohteet

Tässä luvussa esitellään ensin tutkimuksen kohde ja tavoitteet sekä käytetyt tutkimusmenetelmät. Lopuksi kerrotaan, kuinka tutkimus toteutettiin ja mitä siinä käytettiin aineistona.

4.1 Tutkimuksen kohde ja tavoite

Tutkimuksen kohteena on suomalaisten listayhtiöiden vuoden 2016 tilikausilta annetuissa tilintarkastuskertomuksissa esitetyt tiedot koskien tilintarkastuksen kannalta keskeisiä seikkoja sekä tilintarkastuksessa sovellettua olennaisuutta.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on saada selville, kuinka paljon ja mihin liittyviä KAM:eja kertomuksissa on, sekä onko olennaisuutta esitetty, ja jos on, niin mitä perustetta olennaisuuden määrittelyssä on käytetty.

Tutkimusongelma jakautuu siis kahteen pääongelmaan:

- Tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat listayhtiöiden tilintarkastuskertomuksissa.
- Tilintarkastuksessa sovelletun olennaisuuden esittäminen listayhtiöiden tilintarkastuskertomuksissa.

Tutkimuskysymykset koskien tilintarkastuksen kannalta keskeisiä seikkoja ovat:

- Kuinka paljon tilintarkastuksen kannalta keskeisiä seikkoja vuoden 2016 listayhtiöiden tilintarkastuskertomuksissa on esitetty?
- Mitä aihetta koskevia tilintarkastuksen kannalta keskeisiä seikkoja vuoden 2016 listayhtiöiden tilintarkastuskertomuksissa on esitetty?

Olennaisuutta koskevat tutkimuskysymykset ovat:

- Onko tilintarkastuskertomuksissa esitetty tilintarkastuksessa sovellettua olennaisuutta?
- Mikäli olennaisuus on esitetty, mitä perustetta sen määrittämisessä on käytetty?

Tutkimustuloksissa tarkastellaan kuinka monta KAM:ia on esitetty, onko yhtiön koolla, toimialalla ja tilintarkastusyhteisöllä vaikutusta KAM:ien lukumäärän, minkä kategorioiden KAM:eja on esitetty ja kuinka paljon. Olennaisuuden osalta tarkastellaan, onko olennaisuudesta ylipäättään kerrottu, mitä vertailukohtaa (liikevaihto, taseen loppusumma jne.) ja prosenttimäärää olennaisuuden määrittämisessä on käytetty.

4.2 Tutkimusmenetelmät

Kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus vastaa kysymyksiin mikä, missä, paljonko, ja ilmiötä kuvataan numeerisen tiedon pohjalta. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa on keskeistä, että havaintoaineisto sopii määrälliseen mittaamiseen ja että aineisto saatetaan tilastollisesti käsiteltävään muotoon. (Heikkilä 2014, 15; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara

2007, 136.) Tämän tutkimuksen kysymysten halutut vastaukset ovat edellä kuvailtuja, joten tutkimus tehdään kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä.

Yleisin kvantitatiivisen tutkimuksen aineiston keruutapa on kyselytutkimus, joka voidaan tehdä esimerkiksi lomakekyselynä tai strukturoituna haastatteluna. On myös mahdollista tutkia valmista aineistoa. Tutkimusaineisto voi olla joko primaarista, eli varta vasten tutkimusta varten kerättyä, tai sekundaarista, eli alun perin johonkin muuta tarkoitusta varten olevaa aineistoa. Kokonaistutkimus kannattaa tehdä, mikäli populaatio on pieni. Yleinen ohje on, jos yksiköiden lukumäärä on alle sata, kannattaa kokonaistutkimus. Isommissa määrissä voidaan käyttää otantatutkimusta. (Heikkilä 2014, 13, 16, 31.)

Tutkimus tehtiin tutkimalla valmista aineistoa, tilintarkastuskertomuksia, eli kyseessä on sekundaarinen aineisto eikä tutkimukseen liittynyt erillistä kyselyä. Tämän tutkimuksen kokonaispopulaatio on 115, joten tutkimus toteutettiin kokonaistutkimuksena. Näin tutkimukseen ei tullut otospopulaatiosta aiheutuvaa virhemarginaalia ja tutkimus on luotettavampi kuin otantatutkimuksella tehty.

4.3 Toteutus ja aineisto

Pohja-aineistona tietojen keräämiselle oli lista yhtiöistä, jotka olivat 31.12.2016 listautuneina Helsingin Pörssin päälistalle. Tässä aineistossa oli tietoina yhtiön nimi, toimiala sekä koko. Yhtiön koko oli aineistossa määritelty yhtiön markkina-arvon mukaan kolmeen eri luokkaan: suuri (markkina-arvo yli 1 miljardi), keskikokoinen (yli 150 miljoonaa) ja pieni (alle 150 miljoonaa). (Nasdaq Nordic 2016.)

Yhtiöitä tässä Nasdaq Nordicin pohja-aineistossa oli yhteensä 128 kappaletta. Tutkimusaineiston populaatioon otettiin mukaan kaikki 31.3.2017 Suomessa julkaistut tilintarkastuskertomukset tilikaudelta 2016, joita oli yhteensä 115. Aineistosta jäi siis pois yhteensä 13 kertomusta. Näistä neljä kertomusta koski aiemmin vuoden 2016 aikana päätyneitä tilikausia, jolloin uusi tilintarkastuskertomus ei vielä ollut käytössä. Pois jääneistä neljän kertomukset oli annettu Ruotsissa ja viidestä ei oltu annettu kertomusta vielä 31.3.2017 mennessä. Näin ollen kokonaispopulaatio – Suomessa annetut listayhtiöiden uudenlaiset tilintarkastuskertomukset – oli 120 kertomusta, ja näistä viisi jäi pois, koska niitä ei oltu julkaistu tutkimusentekoajankohtana. Puuttuvia kertomuksia näin ollen oli noin 4 %, joka ei ole tutkimustulosten kannalta olennainen määrä.

Tutkimus tehtiin keräämällä tietoja valmiista aineistosta eli tilintarkastuskertomuksista. Kuten luvussa 2.4.1 kerrottiin, julkisen kaupankäynnin kohteena olevien arvopaperin liikkeenlaskijoiden on julkistettava tilintarkastuskertomus tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen ohessa. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että listayhtiöt julkaisevat tilintarkastuskertomuksen internetsivuillaan tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen julkaisemisen yhteydessä. Tämän tutkimuksen aineisto siis kerättiin yritysten internetsivuilta. (Liite 2.)

Aineistosta kerättiin seuraavat tiedot:

- tilintarkastusyhteisö
- onko olennaisuudesta kerrottu
- onko olennaisuudesta kerrottu yleisesti vai yksityiskohtaisesti
- olennaisuuden määrittelyn vertailukohde (esim. liikevaihto, tulos ennen veroja)
- olennaisuuden määrittelyn prosenttimäärä
- KAM:ien lukumäärä
- KAM:it otsikkotasolla (myös emoyhtiön KAM:it).

KAM:it otsikkotasolla jaettiin seuraaviin kategorioihin:

- liikearvo
- muut aineettomat hyödykkeet
- aineelliset hyödykkeet
- vaihto-omaisuus
- sijoitukset
- rahoitusinstrumentit
- saamiset
- velat
- varaukset/oikeusasiat
- yritys- ja liiketoimintahankinnat/-sulautumiset
- liikevaihto
- kulut
- verot (sisältäen laskennalliset verot, lähdeverot ja tuloverot)
- kontrolliympäristö ja IT-järjestelmät
- yrityksen riittävä rahoitus
- emon KAM:it (tytäryhtiöosakkeiden arvostaminen)
- muut.

Kategoriat muodostettiin samalla kun aineistoa kerättiin, sillä KAM:ien ollessa täysin uusi asia, ei vanhaa materiaalia ollut malliksi. Kategoriat muodostettiin pääosin tilinpäätös-erätasolla. Lisäksi kategorioita muodostui aiheista, jotka eivät ole tilinpäätöseriä, esimerkiksi kontrolliympäristö ja IT-järjestelmät.

Tietojen kerääminen oli suoraviivaista, sillä kertomukset olivat rakenteeltaan saman mallisia. Kerätyn tiedon luokittelu oli pääosin yksinkertaista, esimerkiksi kyllä tai ei ja kuinka monta KAM:ia kertomuksessa oli esitetty yhteensä. KAM:ien sisällön osalta jouduttiin tekemään aineiston yhdenmukaistamista, sillä KAM:ien sanamuoto ja sisältö otsikkotasolla

vaihteli suuresti kertomusten välillä. Pääosin tiedot olivat helppo luokitella tietyn kategorian alle: esimerkiksi KAM otsikolla ”Liikevaihdon tuloutus” luokiteltiin liikevaihtokategorian alle. Sen sijaan jotkin KAM:it olivat otsikoiltaan epäselvempiä tai useampaa kategoriaa koskevia, joten ne jouduttiin luokittelemaan tutkijan harkinnan mukaan sopivimpaan kategoriaan. Luokittelu toteutettiin käytännössä niin, että yksi KAM oli yhden pisteen arvoinen. Aineistossa oli yhteensä 30 KAM:ia, jotka koskivat useampaa kuin yhtä kategoriaa. Näiden KAM:ien kategorioinnissa käytettiin pisteytystä jakamalla se eri kategorioiden välillä. Eli esimerkiksi ”Liikearvon ja aineellisten hyödykkeiden arvostus” -niminen KAM jaettiin liikearvon ja aineellisten hyödykkeiden kategorioiden alle niin, että kumpaankin tuli 0,5 pistettä. Näin KAM:ien yhteismäärä pysyi alkuperäisessä 336 kappaleessa. Kuvassa 2 on esimerkki tilintarkastuskertomuksessa esitetyistä KAM:eista otsikkotasolla.

<p>Konserni</p> <ul style="list-style-type: none">• Projektien tuloutus sekä myyntisaamisten ja keskeneräisten töiden arvostaminen• Oikeusprosessit ja vaateet• Yli 360 päivää vanhojen myyntisaamisten arvostaminen• Liikearvon arvostaminen• Vahvistettuihin tappioihin liittyvien laskennallisten verosaamisten hyödynnettävyys <p>Emoyhtiö:</p> <ul style="list-style-type: none">• Tytäryhtiöosakkeiden arvostaminen

Kuva 2. Tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat otsikkotasolla Pöyry Oyj:n tilintarkastuskertomuksessa (Pöyry Oyj 2017, 86)

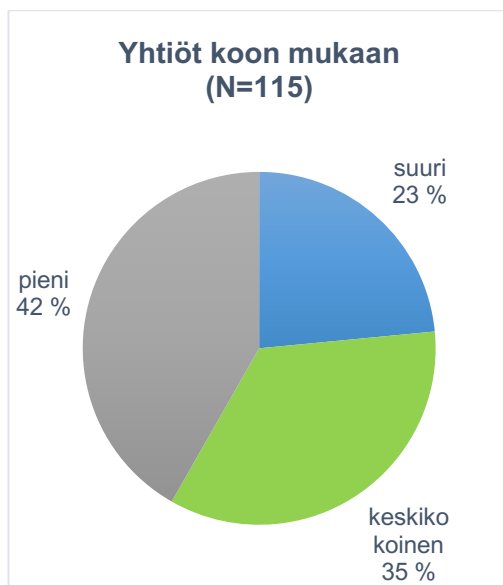
Kolme kertomuksista oli annettu vain tarkastajan nimellä, eli tilintarkastusyhteisöä ei oltu mainittu kertomuksessa. Nämä kuitenkin luokiteltiin sen tilintarkastusyhteisön alle, jossa henkilö työskentelee, sillä kertomuksissa oli käytetty kyseisen tilintarkastusyhteisön kertomuspohjaa.

Tiedot kerättiin Microsoft Excel -taulukkolaskentaohjelmaan. Tämä avulla myös analysointiin ja tarkasteltiin tutkimuksen tuloksia käyttämällä muun muassa Pivot-toimintoa ja tekemällä tuloksista diagrammeja ja taulukoita.

5 Tutkimustulokset

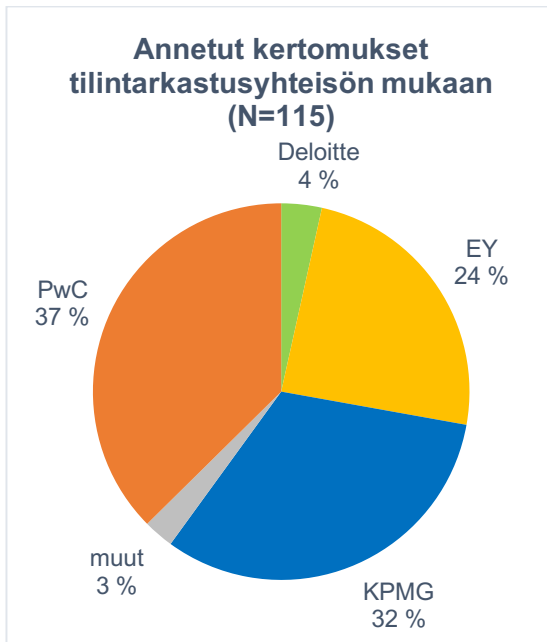
Tässä luvussa käydään läpi tutkimustulokset. Jotta saadaan käsitys tutkimuksen kohteena olevasta populaatiosta, käsitellään ensin havaintoja liittyen yhtiöiden kokoon, toimialaan ja tilintarkastusyhteistöihin. Sen jälkeen omissa alaluvuissa esitellään erikseen KAM:eihin ja olennaisuuden esittämiseen liittyvät tutkimustulokset.

Tutkimuspopulaatioon kuului 115 yhtiötä. Yhtiön markkina-arvon mukaan tarkasteltuna suurin luokka oli pienet yhtiöt, joita populaatiosta oli 42 %. Keskikokoisia oli 35 % ja suuria 23 %. (Kuvio 2.)

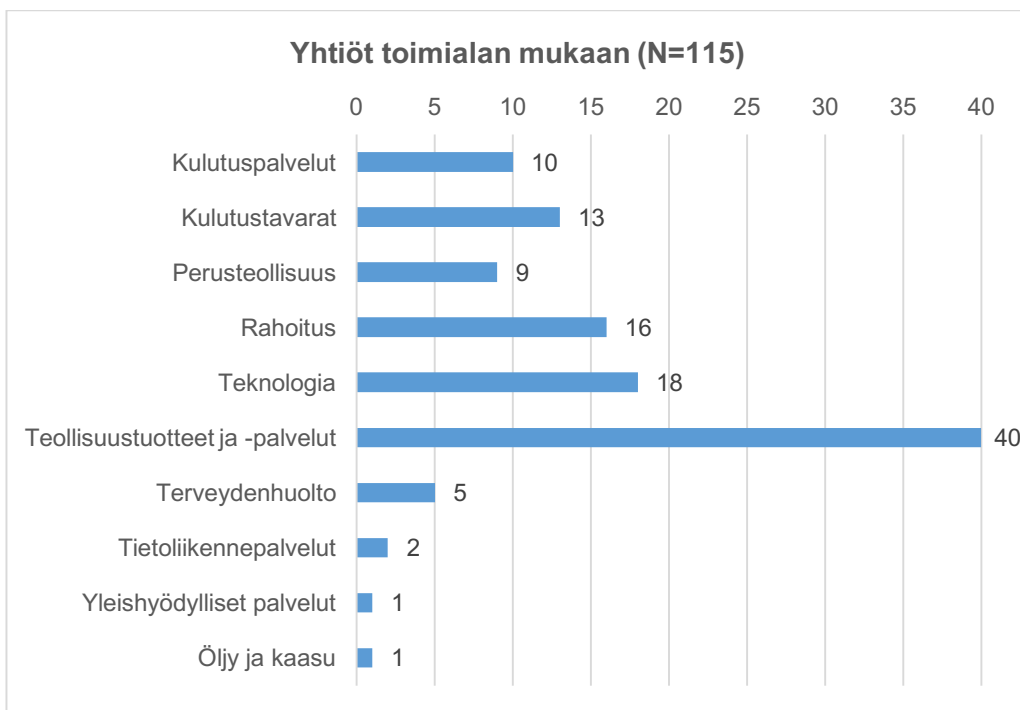
Kuvio 2. Yhtiöt koon mukaan

Kertomuksista 4 % oli Deloitte (Deloitte & Touche Oy) antamia, 24 % EY:n (Ernst & Young Oy), 32 % KPMG:n (KPMG Oy Ab), 37 % PwC:n (PricewaterhouseCoopers Oy) ja 3 % muiden. Ryhmä muut sisältää Moore Stephens Rewinet Oy Ab:n (2 kpl) ja Nexia Oy:n (1 kpl) antamat kertomukset. (Kuvio 3.)

Kuvio 3. Annetut kertomukset tilintarkastusyhteisön mukaan

Toimialoittain tarkasteltuna huomattiin, että teollisuustuotteet ja -palvelut oli huomattavasti suurin toimiala. Yli kolmannes, eli 40 yhtiötä kuului tähän toimialaan. Toiseksi suurin ala oli teknologia (18 yhtiötä) ja kolmanneksi suurin rahoitus (16 yhtiötä). Nämä kolme toimialaa kattoivat lähes 65 % koko populaatiosta. (Kuvio 4.)

Kuvio 4. Yhtiöt toimialan mukaan

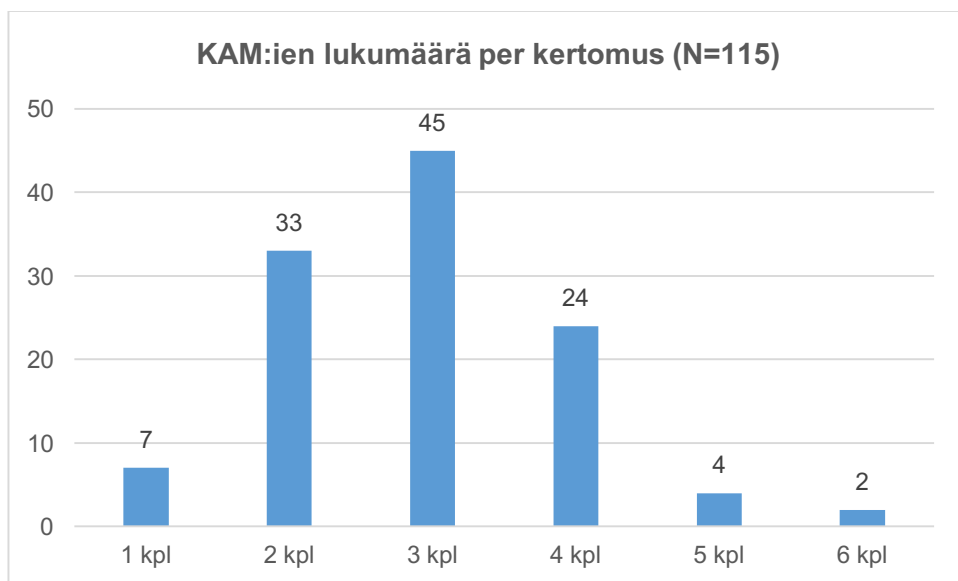
5.1 Tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat, KAM:it

Tässä luvussa esitellään tutkimustulokset koskien KAM:eja, ensin niiden lukumäärän mukaan ja sen jälkeen aiheen mukaan. Näitä tietoja tarkastellaan yhtiön kokoon ja toimialaan sekä tilintarkastusyhteisöön peilaten. Tuloksissa esitellyt KAM:ien lukumäärät ovat keskiarvoja, ellei muuta ole mainittu.

5.1.1 KAM:it lukumäärän mukaan tarkasteltuna

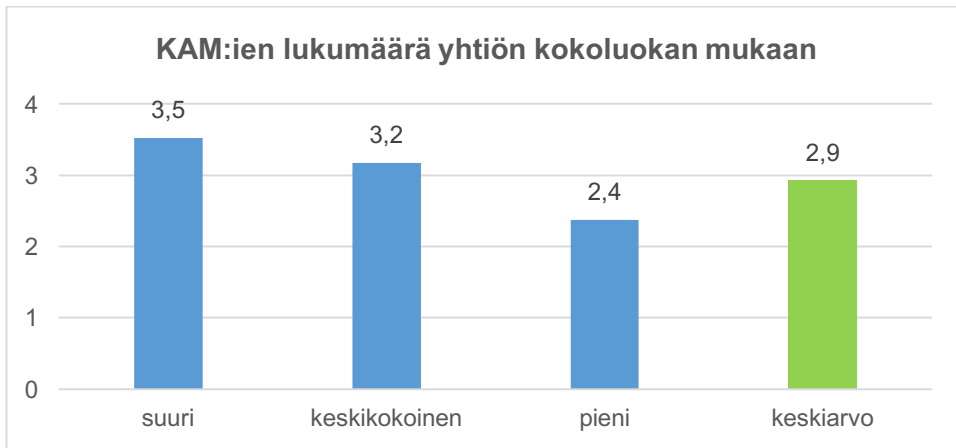
Tutkimusaineistossa oli yhteensä 336 KAM:ia. KAM:eja oli esitetty keskimäärin 2,9 kpl per kertomus ja mediaani oli 3.

KAM:ien lukumäärä kertomuksittain vaihteli yhdestä kuuteen. Pienin määrä KAM:eja, 1 kpl, oli seitsemässä kertomuksessa (6 %). Suurin lukumäärä KAM:eja, 6 kpl, oli kahdessa kertomuksessa (2 %). Yhteensä 89 prosentissa kertomuksista KAM:eja oli kaksi, kolme tai neljä kappaletta. (Kuvio 5.)

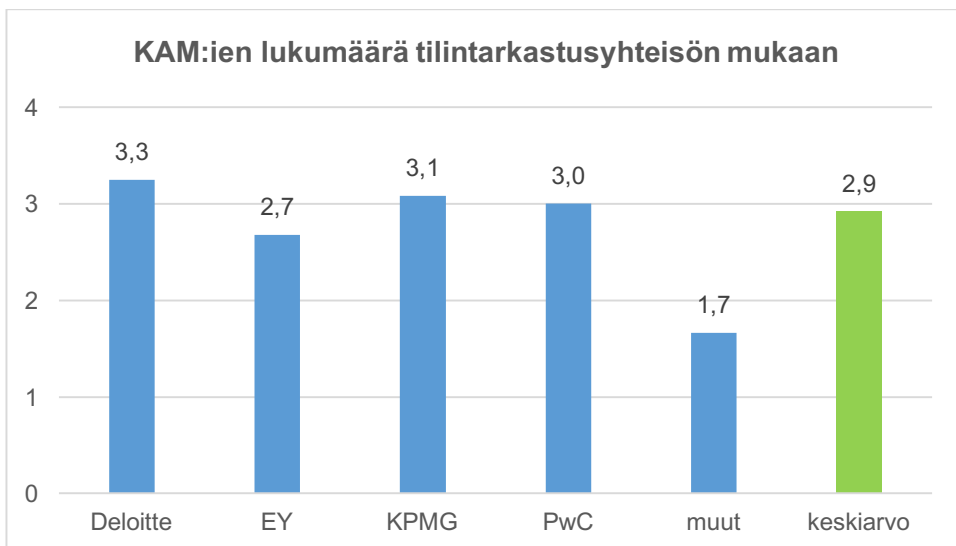
Kuvio 5. KAM:ien lukumäärä per kertomus

Yhtiön kokoluokan mukaan tarkasteltaessa huomattiin, että KAM:ien lukumäärä oli suoraan verrannollinen yhtiön kokoon. KAM:ien lukumäärä suurissa yhtiöissä oli 3,5 kpl, keskikokoisissa 3,2 kpl ja pienissä 2,4 kpl. (Kuvio 6.)

Kuvio 6. KAM:ien lukumäärä yhtiön kokoluokan mukaan

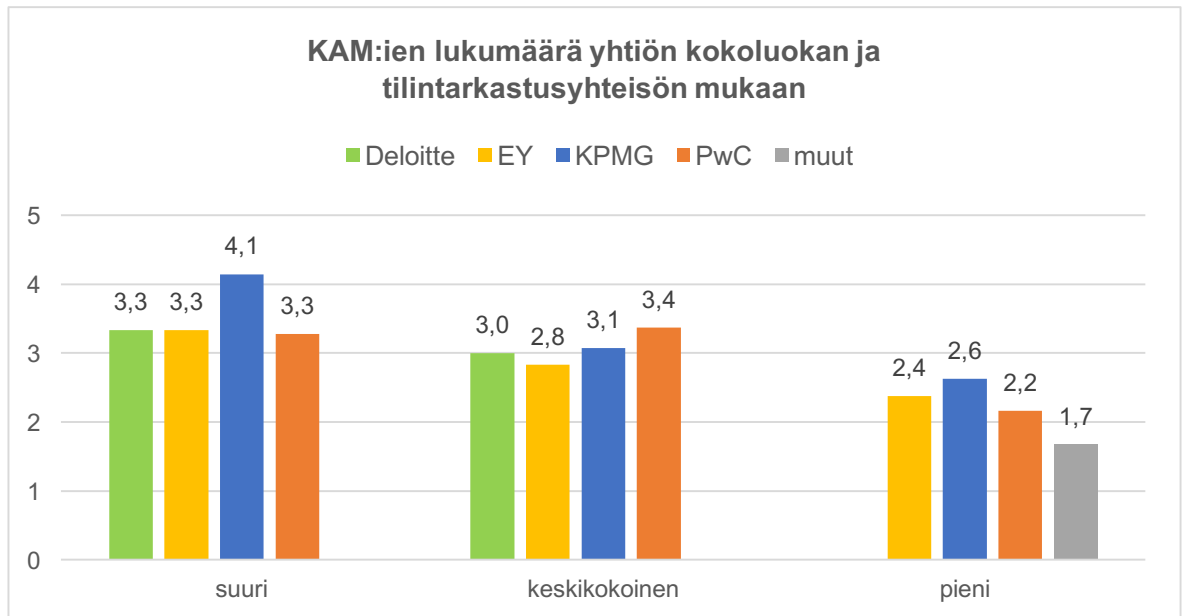
Tarkasteltaessa Deloitteen, EY:n, KPMG:n ja PwC:n antamien KAM:ien lukumääriä, poikkesivat ne kaikkien KAM:ien keskiarvosta korkeintaan $\pm 0,4$ kpl. Muiden yhteisöjen KAM:ien lukumäärä poikkesi keskiarvosta $-1,2$, mutta tämä selittynee sillä, että nämä olivat antaneet ainoastaan pienen kokoluokan yhtiöiden kertomuksia. (Kuvio 7.)

Kuvio 7. KAM:ien lukumäärä tilintarkastusyhteisön mukaan

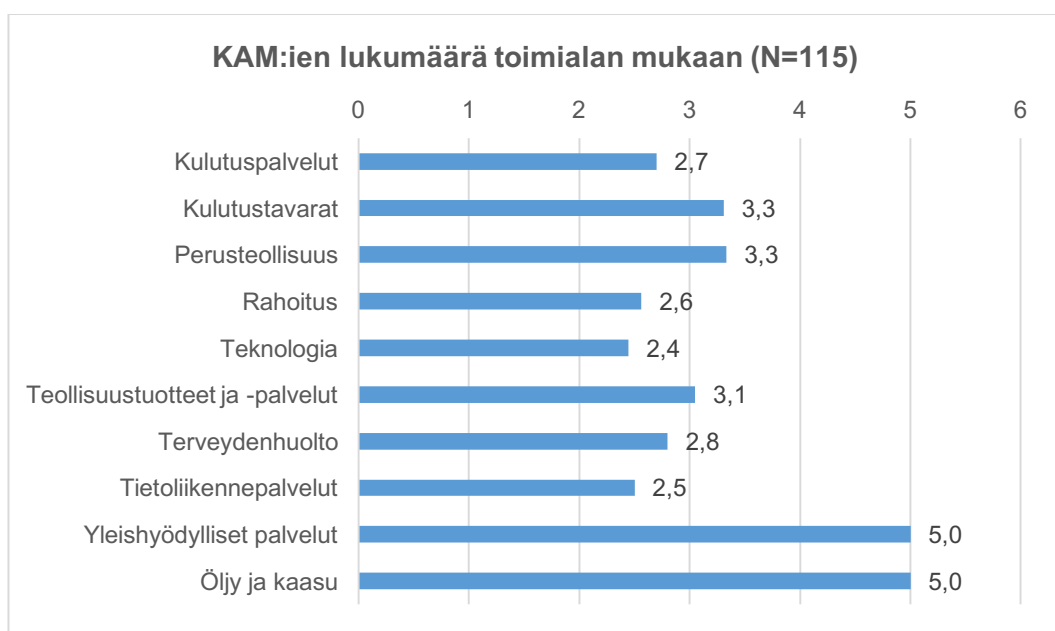
Edellä esiteltyjen lisäksi KAM:ien lukumääriä voitiin tarkastella vieläkin yksityiskohtaisemmin: eroavatko KAM:ien lukumäärät yhtiön kokoluokan mukaan tilintarkastusyhteisöjen välillä. Kuten kuvion 6 perusteella voitiin todeta, KAM:ien lukumäärä oli suoraan verrannollinen yhtiön kokoluokkaan. Tilintarkastusyhteisöittäin tarkasteltuna pienen poikkeuksen tähän teki PwC: suurten yhtiöiden KAM:ien lukumäärä (3,3 kpl) oli hieman pienempi kuin keskikokoisten yhtiöiden (3,4 kpl). Tilintarkastusyhteisöjen välillä KAM:ien lukumäärissä ei ollut olennaisia poikkeamia, paitsi KPMG:n antamien suurten yhtiöiden kertomusten

KAM:ien lukumäärä (4,1 kpl) oli hieman suurempi kuin kaikilla muilla yhteisöillä (3,3 kpl). (Kuvio 8.)

Kuvio 8. KAM:ien lukumäärä yhtiön kokoluokan ja tilintarkastusyhteisön mukaan

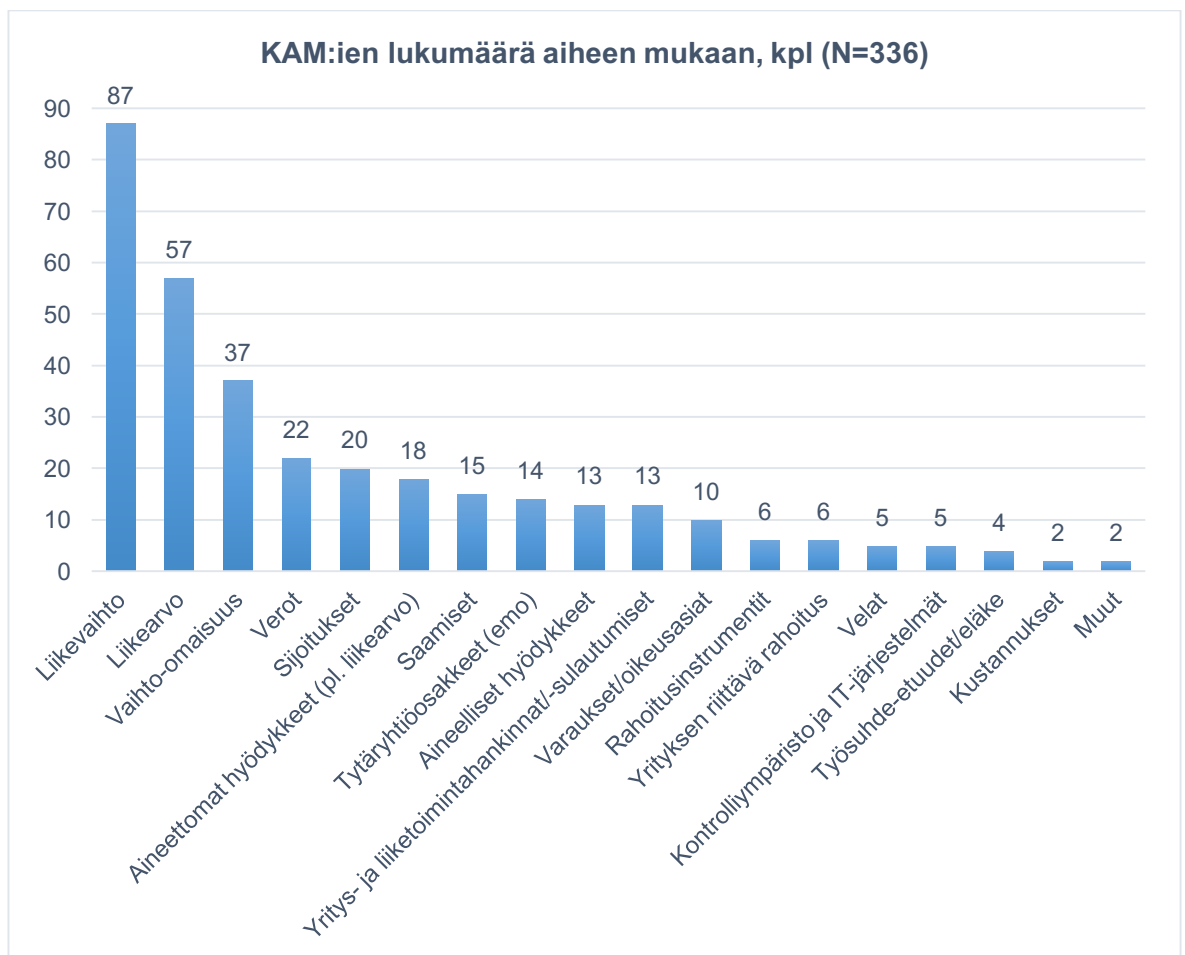
KAM:ien lukumäärää toimialoittain tarkasteltuna huomattiin, että suurin osa asettui lähelle KAM:ien yleistä keskiarvoa, 2,9 kpl. Yleishyödylliset palvelut sekä öljy ja kaasu -toimialojen KAM:ien lukumäärien keskiarvo, 5 kpl, poikkesi muista huomattavasti. Näiden toimialojen kertomuksia tutkimuksessa oli mukana vain yhdet (kuvio 4), joten populaatio ei ollut tarpeeksi suuri johtopäätösten tekemiseen. Pienin määrä KAM:ejä oli teknologian ja tietoliikennepalvelujen toimialoilla, 2,4 ja 2,5 kpl. (Kuvio 9.)

Kuvio 9. KAM:ien lukumäärä toimialan mukaan

5.1.2 KAM:it aiheen mukaan tarkasteltuna

Esitettyjä KAM:eja oli yhteensä 336 kappaletta. KAM:ien aiheita tarkasteltaessa todettiin, että yleisin oli liikevaihto, jota koski joka neljäs KAM (87 kpl). Yhteensä yli puolet KAM:eista (181 kpl), koski liikevaihtoa, liikearvoa tai vaihto-omaisuutta. Varsinaisia tilinpäätöseriä koskevien KAM:ien lisäksi KAM:eja oli myös koskien yrityksen riittävää rahoitusta (6 kpl) ja kontrolliympäristöä ja IT-järjestelmiä (5 kpl). 13 kpl KAM:eista koski yritys- ja liiketoimintahankintoja ja -sulautumisia. Nämä olivat suurempia kokonaisuuksia, jotka koskivat useampaa tilinpäätöseriää. Kategoriaan muut (2 kpl) sisältyi KAM:it koskien ympäristövastuuta sekä ydinvoimaan liittyviä varoja ja velkoja. Pääosin KAM:it koskivat konsernin tarkastusta, mutta myös emoyhtiötä koskevia KAM:eja esitettiin: yhteensä 14 KAM:ia koski emoyhtiöitä, ja niistä suurin osa tytäryhtiöosakkeiden arvostamista. (Kuvio 10.)

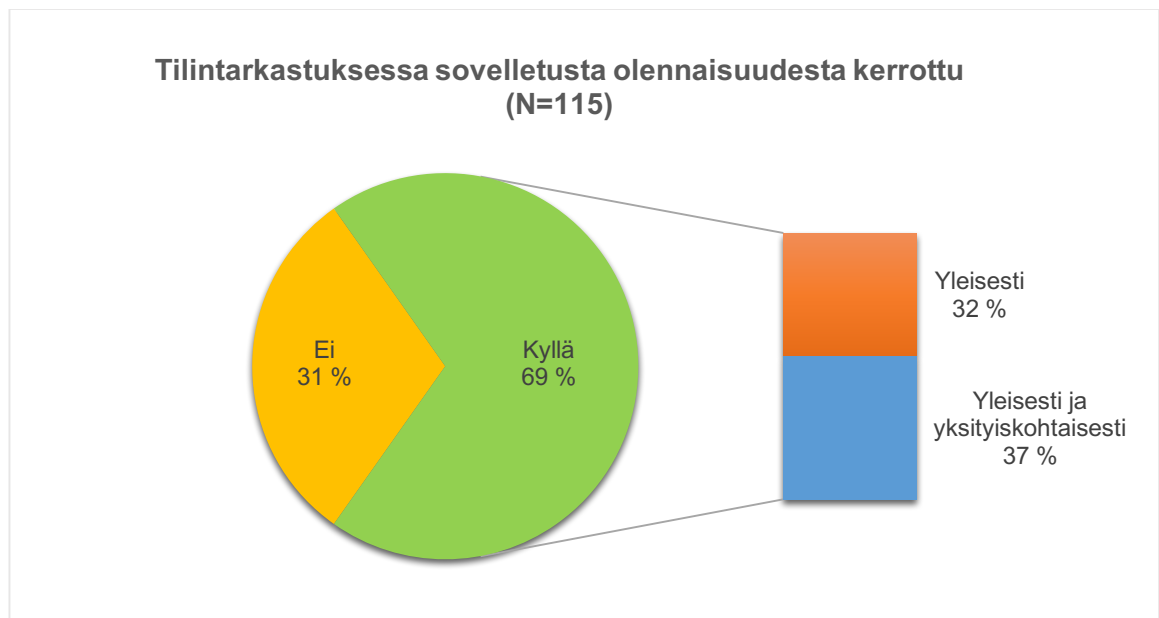

Kuvio 10. KAM:ien lukumäärä aiheen mukaan, kpl

Edellisessä kuviossa (kuvio 10) tarkasteltiin KAM:ien lukumäärää suhteessa kaikkiin esitettyihin KAM:eihin yhteensä (336 kpl). Kun esitetyt KAM:it suhteutetaan kertomusten lukumäärään (115 kpl) voidaan todeta, että 76 prosentissa kertomuksissa oli KAM liittyen liikevaihtoon, 50 prosentissa liikearvoon ja 32 prosentissa vaihto-omaisuuteen.

5.2 Olennaisuuden esittäminen

Tilintarkastuskertomuksissa esitettyjen tilintarkastuksessa sovelletun olennaisuuden osalta tutkimusaineiston määrä ei ollut yhtä laaja kuin KAM:ien osalta, sillä olennaisuudesta kertominen ei ollut pakollista, vaan se oli vapaaehtoinen lisätieto. Tutkimustuloksista selvisi, että linjaveto oli selkeä: ainoastaan KPMG ja PwC esittivät kertomuksissa tietoja tarkastuksessa sovelletusta olennaisuudesta, ja tämä oli kaikissa kummankin yhteisön antamissa kertomuksissa. Tämä tarkoitti siis yhteensä 80 kertomusta 115:sta, eli noin 70 prosenttia. (Kuvio 11.)

Kuvio 11. Tilintarkastuksessa sovelletusta olennaisuudesta kerrottu

KPMG:n kertomuksissa kerrottiin olennaisuudesta ainoastaan yleisesti, eikä tekstiä oltu räätälöity koskien tilintarkastuksen kohteena olevaa yhtiötä. Esimerkki Evli Pankki Oyj:n kertomuksesta:

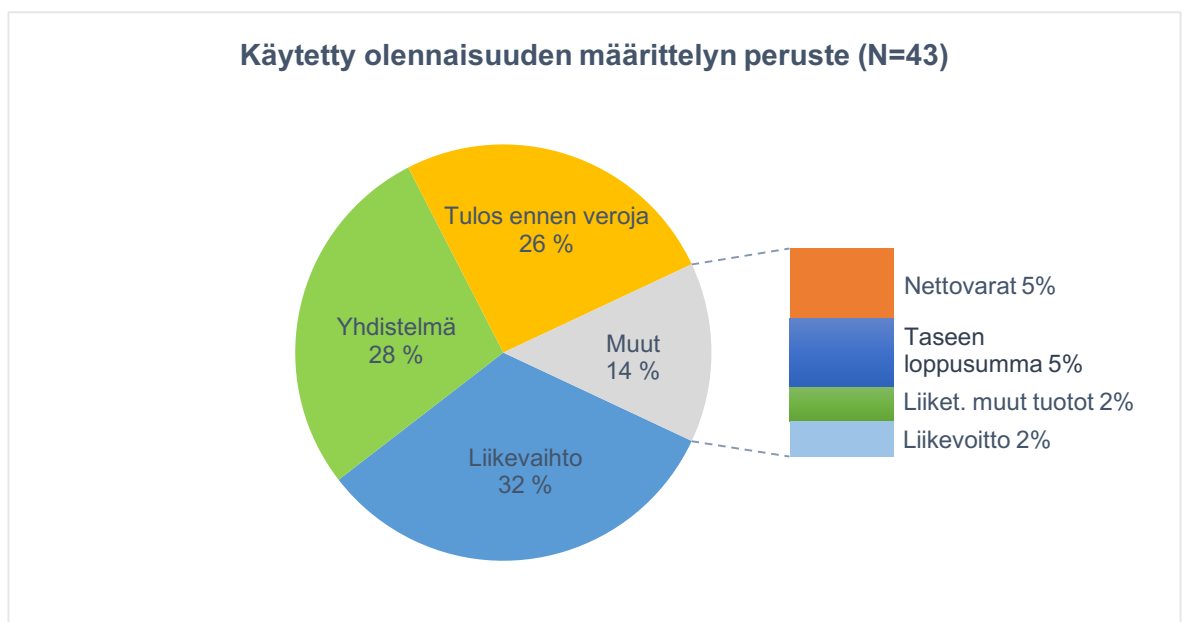
”Tarkastuksemme laajuuteen on vaikuttanut soveltamamme olennaisuus. Olennaisuus on määritetty perustuen ammatilliseen harkintaamme ja se ohjaa tarkastustoimenpiteiden luonteen, ajoituksen ja laajuuden määrittämisessä, sekä todettujen virheellisyyksien vaikutusten arvioimisessa suhteessa tilinpäätökseen kokonaisuutena. Olennaisuuden taso perustuu arvioomme sellaisten virheellisyyksien suuruudesta, joilla yksin tai yhdessä voisi kohtuudella odottaa olevan vaikutusta tilinpäätöksen käyttäjien tekemiin taloudellisiin päätöksiin. Olemme ottaneet huomioon myös sellaiset virheellisyydet, jotka laadullisten seikkojen vuoksi ovat mielestämme olennaisia tilinpäätöksen käyttäjille.” (Evli Pankki Oyj 2017, 83.)

PwC:n kertomuksissa oli kerrottu olennaisuudesta sekä yleisesti että yksityiskohtaisesti: euromääräinen tarkastuksessa sovellettu olennaisuusraja sekä millä perusteilla kyseinen raja on laskettu. Esimerkki Kone Oyj:n kertomuksesta:

”Tarkastuksemme suunnitteluun ja suorittamiseen on vaikuttanut soveltamamme olennaisuus. Tilintarkastuksen tavoitteena on hankkia kohtuullinen varmuus siitä, onko tilinpäätöksessä kokonaisuutena olennaista virheellisyttä. Virheellisyyksiä voi aiheutua väärinkäytöksestä tai virheestä. Niiden katsotaan olevan olennaisia, jos niiden yksin tai yhdessä voisi kohtuudella odottaa vaikuttavan taloudellisiin päätöksiin, joita käyttäjät tekevät tilinpäätöksen perusteella. Perustuen ammatilliseen harkintaamme määritimme olennaisuuteen liittyen tiettyjä kvantitatiivisia raja-arvoja, kuten alla olevassa taulukossa kuvatun konsernitilinpäätökselle määritetyn olennaisuuden. Nämä raja-arvot yhdessä kvalitatiivisten tekijöiden kanssa autoivat meitä määrittämään tarkastuksen kokonaislaajuuden ja yksittäisten tilintarkastustoimenpiteiden luonteen, ajoituksen ja laajuuden sekä arvioimaan virheellisyyksien vaikutusta tilinpäätökseen kokonaisuutena.

Konsernitilinpäätökselle määritetty olennaisuus: 65 miljoonaa euroa
 Olennaisuuden määrittämisessä käytetty vertailukohte: 5 prosenttia liikevoitosta
 Perustelut vertailukohteen valinnalle: Valitsimme olennaisuuden määrittämisen vertailukohteeksi liikevoiton, koska käsityksemme mukaan tilinpäätöksen lukijat käyttävät yleisimmin sitä arvioidessaan konsernin suoritumista. Valitsimme sovellettavaksi prosenttiosuudeksi 5 %, joka on tilintarkastusstandardeissa yleisesti hyväksytyjen määrällisten rajojen puitteissa.” (Kone Oyj 2017, 84.)

Olennaisuuden määrittelyn perusteena kolmanneksessa (32 %) yhtiöistä oli käytetty liikevaihtoa. Toiseksi yleisin peruste oli useamman vertailukohteen yhdistelmä. Yhdistelmässä olennaisuuden määrittelyssä oli käytetty esimerkiksi liikevaihdon ja taseen loppusumman yhdistelmää. Tulos ennen veroja oli kolmanneksi yleisin peruste. Nämä kolme muodostivat perusteista suurimman osan: vain 14 prosentissa oli käytetty jotakin muuta perustetta. Muita perusteita olivat nettovarot, taseen loppusumma, liiketoiminnan muut tuotot ja liikevoitto. (Kuvio 12.)

Kuvio 12. Käytetty olennaisuuden määrittelyn peruste

Taulukko 3. Olennaisuuden määrittelyssä käytetyt prosentit

Olennaisuuden määrittelyn peruste	Määrittelyssä käytetty prosentti, keskiarvo
Liikevaihto	0,75 %
Yhdistelmä	N/A
Tulos ennen veroja	4,91 %
Nettovarat	1,00 %
Taseen loppusumma	0,40 %
Liiketoiminnan muut tuotot	1,00 %
Liikevoitto	5,00 %

Olennaisuuden määrittelyssä käytetyt prosentit olivat keskimäärin liikevaihdosta 0,75 % ja tuloksesta ennen veroja 4,91 %. Yhdistelmässä olennaisuusraja oli laskettu kahdesta tai useammasta eri arvosta, ja eri arvojen kohdalla oli käytetty eri prosentteja, joten yhdistelmän osalta prosenttimäärä ei ole vertailtavissa oleva tieto. (Taulukko 3.)

6 Pohdinta

Tutkimuksen päätavoitteena oli selvittää listayhtiöiden tilintarkastuskertomuksissa esitetyt tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat sekä olennaisuuden perusteet. Tutkimus on erittäin ajankohtainen ja mielenkiintoinen, sillä kyseessä on täysin uusi asia Suomessa.

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen johtopäätökset ja luotettavuus. Lopuksi pohditaan mahdollisia jatkotutkimusaiheita sekä arvioidaan opinnäytetyöprosessia ja omaa oppimista.

6.1 Johtopäätökset

Tutkimusaineistoa kerätessä ja analysoitaessa huomattiin, että KAM:ien osalta esitystapa oli yhtenäinen, mutta olennaisuuden esittämisen osalta oli paljon vaihtelua. Tämä oli odotettavissa, sillä olennaisuudesta kertominen ei ollut pakollista.

KAM:eja esitettiin listayhtiöiden tilintarkastuskertomuksissa keskimäärin 2,9 kpl. KAM:ien lukumäärä vaihteli yhden ja kuuden välillä. Kuten luvussa 3.1 todettiin, Savtschenko arvioi syksyllä 2016, että KAM:eja tulisi olemaan keskimäärin kahdesta kahdeksaan, eli arvio oli hieman korkeampi kuin toteutunut määrä. Yleisin määrä KAM:eja oli 2–4 kappaletta.

KAM:ien lukumäärä oli suoraan verrannollinen yhtiön kokoon: suurien yhtiöiden osalta KAM:eja oli keskimäärin 3,5 kpl, keskikokoisten 3,2 kpl ja pienten 2,4 kpl. Yhtiön toimialalla ei ollut erityistä vaikutusta KAM:ien lukumäärään.

Tilintarkastusyhteisöjen välillä ei ollut suuria eroja KAM:ien lukumäärien osalta. Ainoastaan muiden kuin neljän suuren tilintarkastusyhteisön kertomuksissa esitettyjen KAM:ien lukumäärä poikkesi keskiarvosta, mutta tämä selittynee sillä, että kyseiset tarkastuksen kohteena olevat yhtiöt olivat kokoluokaltaan pieniä.

Kun tarkastellaan esitettyjä KAM:eja kokonaisuutena, voidaan todeta, että yli puolet KAM:eista koskivat liikevaihtoa, liikearvoa ja vaihto-omaisuutta. Ennako-odotuksena olikin, että eniten KAM:eja on liittyen juuri näihin eriiin, sillä nämä ovat yleisesti riskisimpiä eriiä tilintarkastuksessa, niiden väärinkäytösrisikin sekä arvionvaraisuuden takia. Kun KAM:eja tarkastellaan kertomuksittain, voidaan todeta, että yli 75 prosentissa kertomuksista oli KAM koskien liikevaihtoa, 50 prosentissa liikearvoa ja 32 prosentissa vaihto-omaisuutta.

Isossa-Britanniassa tehdyssä uudistettua tilintarkastuskertomusta koskevassa tutkimuksesta kerrotaan, että ensimmäisenä vuonna esitettyjen riskien lukumäärä vaihteli yhdestä kymmeneen. Keskiarvo oli 4,2 kappaletta. Tähän verrattuna Suomessa esitetty KAM:ien määrä oli pienempi. Ison-Britannian tutkimuksessa yleisimmät riskit koskivat liikevaihtoa, omaisuuserien arvonalentumista, veroja ja liikearvon arvonalentumista. Suomessa yleisimmät KAM:it koskivat liikevaihtoa, liikearvoa, vaihto-omaisuutta ja veroja, eli samoja aiheita kuin Ison-Britanniankin, vain hieman eri järjestyksessä. (Financial Reporting Council 2015.)

Nähtäväksi jää, tulevatko tämän vuoden KAM:ien esitystavat vaikuttamaan ensi vuoden kertomusten KAM:eihin. Nyt kun esitettyjen KAM:ien keskimääräinen lukumäärä on tiedossa, voi se vaikuttaa tulevaisuudessa KAM:ien sopivan määrän arviointiin – kolmea saatetaan pitää ”kultaisena keskitienä”.

Tilintarkastuskertomuksissa olennaisuuden esittäminen poikkesi huomattavasti tilintarkastusyhteisöstä riippuen. Vain kaksi tilintarkastusyhteisöä kertoi kertomuksissaan ylipäänsä olennaisuudesta: niistä toinen vain yleisellä tasolla ja toinen hyvinkin yksityiskohtaisesti. Koska ainoastaan yksi tilintarkastusyhteisö oli esittänyt olennaisuuden yksityiskohtaisesti, ei tuloksia voi vertailla tilintarkastusyhteisöjen kesken ja populaatio oli ainoastaan 43 kertomusta. Koska populaatio oli niin pieni, ei vertailu esimerkiksi yhtiöiden kokoluokan tai toimialan mukaan ollut mahdollista, joten tuloksia tarkasteltiin vain yhtenä kokonaisuutena.

Olennaisuuden määrittämisen perusteissa liikevaihto oli yleisin vertailukohde. Liikevaihdon vertailukohteen prosenttiosuus oli keskimäärin 0,75 %. Toiseksi yleisin oli useamman vertailukohteen yhdistelmä ja kolmanneksi yleisin tulos ennen veroja (josta prosenttiosuus keskimäärin 4,91 %). Vain 14 prosentissa oli käytetty muuta kriteeriä kuin edellä mainitut.

Kuten luvussa 2.3 todettiin, ei virallisia kvantitatiivisia arvoja ole määritelty olennaisuuden laskemiseen, vaan tässäkin asiassa toimitaan tilintarkastajan ammatillisen harkinnan mukaan. ISA 320 kuitenkin antaa esimerkkinä, että voitosta 5 % voidaan tietyin ehdoin katsoa asianmukaiseksi olennaisuuden määrittelyn perusteeksi. Tämä on linjassa tutkimuksen tuloksen kanssa: tuloksesta ennen veroja keskimääräinen prosentti oli 4,91.

Tarkastuksessa sovelletun olennaisuuden esittäminen konkreettisina lukuina tuo tilintarkastuskertomukseen aivan uudenlaista tietoa. Onkin mielenkiintoista nähdä, innostuvatko muutkin tilintarkastusyhteisöt PwC:n tapaan esittämään tarkemmin vapaaehtoisia lisätietoja jatkossa kertomuksissaan.

6.2 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimus tehtiin tutkimalla valmista aineistoa, tilintarkastuskertomuksia, eli kyseessä on sekundaarinen aineisto eikä tutkimukseen liittynyt erillistä kyselyä. Tämän tutkimuksen kokonaispopulaatio oli 120, joten tutkimus pyrittiin toteuttamaan kokonaistutkimuksena. Kokonaistutkimuksena toteutettuun tutkimukseen ei tullut otospopulaatiosta aiheutuvaa virhemarginaalia ja tutkimus on luotettavampi kuin otantatutkimuksella tehty. Viiden yhtiön osalta tilintarkastuskertomuksia ei oltu vielä julkaistu tutkimuksentekohetkellä, eli 31.3.2017 mennessä, joten tutkimuksen kohteena oli lopulta 115 tilintarkastuskertomusta. Kokonaisuudessa tutkimusaineistosta siis jäi pois 4 % kokonaispopulaatiosta, joka vaikuttaa pienellä virhemarginaalilla tutkimuksen aineistoon, mutta virhe ei ole olennainen tutkimuksen tulosten kannalta.

Tutkimuksen reliabiliteetti tarkoittaa sen luotettavuutta, eli että se antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Esimerkiksi mikäli kaksi eri tutkijaa päätyy samaan lopputulokseen, voidaan tutkimusta pitää reliaabelina. Validiudella tarkoitetaan tutkimuksen pätevyyttä, eli että tutkimus mittaa juuri sitä, mitä sen on tarkoituskin mitata. Voi esimerkiksi olla mahdollista, että kyselyyn vastaaja käsittää kysymyksen ihan eri tavalla kuin tutkija on tarkoittanut, ja tämä aiheuttaa sen, ettei vastaus vastaakaan alkuperäiseen kysymykseen. Tällöin tutkimustulokset eivät ole valideja. (Hirsjärvi ym. 2007, 226–227.)

Tämän tutkimuksen validiteettiin vaikuttaa se, että tutkimusaineiston on kerännyt ja luokitellut vain yksi henkilö, jolloin keskinäisiä tulkintaeroja ei ole tullut. Täten tutkimukseen ei sisälly validiteettiongelmaa. Reliabiliteetin kannalta täytyy huomioida, että koska kaikki tutkimusaineiston keräämisessä tehtävä luokittelut eivät olleet selkeitä, vaan tutkija joutui tekemään jonkin verran omia johtopäätöksiä, voi tutkimustuloksiin liittyä pieni virhemarginaali. Johtopäätöksiä vaativien asioiden osuus kuitenkin aineistosta on niin pieni, että ne eivät vaikuta olennaisesti tutkimustuloksiin.

Kvantitatiivista tutkimusta tehtäessä on tärkeää, että tutkimustulokset pysyvät oikeina, eivätkä muutu virheelliseksi esimerkiksi tietojen katoamisen vuoksi (Heikkilä 2014, 28). Tätä tutkimusaineistoa kerättyä ja analysoitaessa on säännöllisesti tarkastettu, että esimerkiksi yhtiöiden ja KAM:ien lukumäärä on pysynyt samana koko ajan, vaikka tietoa on saatettu taulukoinnin ja luokittelun vuoksi siirtää ja muokata.

6.3 Jatkotutkimusaiheet

Tutkimusta suunniteltaessa tuli esille useita mielenkiintoisia kysymyksiä, joita olisi ollut mielenkiintoista tutkia. Työn laajuus huomioiden tutkimus kuitenkin jouduttiin rajaamaan

tiukasti, joten työn ulkopuolelle jäi muun muassa KAM:ien laadullinen tutkiminen. KAM:ien osalta olisi mielenkiintoista selvittää, onko esimerkiksi liikevaihdon KAM:eissa keskitytty tuloutukseen vai väärinkäytösriskiin, tai vaihto-omaisuuden KAM:eissa olemassaoloon vai arvostukseen.

Erittäin mielenkiintoista olisi tehdä sama tutkimus tulevina vuosina. Tutkimusten tuloksia voisi vertailla keskenään, ja näin näkisi muun muassa, ovatko ensimmäisen vuoden jälkeen KAM:ien määrä ja kategoriat muuttuneet olennaisesti ja onko olennaisuudesta kerrottu samalla tavalla. Lisäksi olisi kiinnostavaa nähdä, ovatko yhtiöiden KAM:it pääsääntöisesti pysyneet samoina, vai tuleeko niihin vuosittain muutoksia.

Koska tilintarkastuskertomusuudistuksen lähtökohtana oli tuoda tilinpäätöksen lukijalle lisäarvoa, olisi tärkeää tutkia, onko näin käytännössä tapahtunut – ovatko he saaneet enemmän tietoa päätöksenteon tueksi ja onko siitä ollut jotakin konkreettista hyötyä. Lisänäkökulmana voisi vielä olla, mitä mieltä lukijat olivat kertomusten keskinäisestä erilaisuudesta tilintarkastusyhteisöjen kesken – erityisesti kun osa yhteisöistä oli antanut enemmän tietoja kuin toiset.

6.4 Opinnäytetyöprosessin ja oman oppimisen arviointi

Työn tekeminen oli erittäin mielenkiintoista, sillä tutkimuskohde oli täysin uusi, eikä muillakaan vielä ollut kokemusta aiheesta. Erityisesti työn tekemisessä innosti se, että tiesin toimeksiantajan lisäksi muidenkin tahojen olevan kiinnostunut tutkimukseni tuloksista. Menen esittelemään tutkimustuloksiani toimeksiantajan järjestämään tilintarkastajien koulutukseen sekä kirjoitan aiheesta artikkelin toimeksiantajan internetsivuille.

Tilintarkastus on minulle työn kautta tuttua, mutta uusia asioita opin erityisesti kertomusuudistukseen liittyen ja tutustuin syvällisemmin erityisesti olennaisuuden käsitteeseen. Käsitteiden *olennaisuus* ja *ammattillinen harkinta* merkitys tilintarkastuksessa tuntuvat entistä keskeisemmiltä.

Vaikka aiheessa olisi riittänyt todella paljon tutkittavaa, sain rajattua aiheen sopivaksi: ei liian suppea, muttei myöskään liian laaja. Nyt tutkimuksessa on kaksi kokonaisuutta, jotka kuitenkin ovat sidoksissa toisiinsa. Olisi ollut mielenkiintoista tutkia KAM:oja syvällisemminkin, mutta tutkimus olisi paisunut liian laajaksi.

Valitsemani tutkimusmenetelmän osalta oli haastavaa löytää tietoa, sillä kirjallisuudessa koskien kvantitatiivista tutkimusta käsiteltiin pääosin ainoastaan kyselylomakkeita ja niiden

avulla tehtäviä tutkimuksia. Tutkimuksen tekemisessä haastavaa oli myös se, että aineistoa julkaistiin vasta keväällä vähitellen. Ensimmäiset tilintarkastuskertomukset julkaistiin jo tammikuun lopussa, mutta suurin osa vasta maaliskuussa. Näin ollen aikaa ei jäänyt tutustua kertomuksiin erityisen syvästi, vaan täytyi ryhtyä heti toimeen – keräämään aineistoa ja poimimaan tarvittavia tietoja.

Prosessin onnistumisen kannalta erittäin tärkeää oli etukäteen tekemäni aikataulu, joka piti koko prosessin ajan. Aloitin työskentelyn tekemällä rungon opinnäytetyölle eli sisällysluettelon lukuineen ja alalukuineen. Tämä auttoi erittäin hyvin hahmottamaan työn tekemistä heti alusta alkaen ja sen avulla pystyi seuraamaan työn etenemistä.

Lähtökohdat tutkimuksen tekemiselle olivat haastavat, koska asia oli täysin uusi. Tutkimus onnistui tämän huomioon ottaen hyvin, eikä odottamattomia yllätyksiä tullut vastaan. Tutkimuksen tulokset ovat juuri ne tiedot, jotka haluttiin saada selville, eli tutkimus on kokonaisuudessaan onnistunut.

Lähteet

Arvopaperimarkkinalaki 14.12.2012/746.

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen lakisäätteistä tilintarkastusta koskevista erityisvaatimuksista ja komission päätöksen 2005/909/EY kumoamisesta. (EU) N:o 537/2014.

Evli Pankki Oyj 2017. Vuosikertomus 2016. Luettavissa: <https://www.evli.com/dam/jcr:5ac4ef7d-56c7-479d-bbc0-f5ff6de6b61a/Vuosikertomus%20ja%20tilinpaatos%202016.pdf>. Luettu: 4.3.2017.

Financial Reporting Council. 2015. Extended auditor's reports – A review of experience in the first year. FRC. Lontoo.

Glaston Oyj 2017. Vuosikertomus 2016. Luettavissa: <http://www.glaston.net/wp-content/uploads/2017/03/GlastonVuosikertomus2016.pdf?x13293>. Luettu: 31.3.2017.

Halonen, K. & Steiner, M. 2010. Tilintarkastusprosessi käytännössä. WSOY. Helsinki.

Heikkilä, T. 2014. Tilastollinen tutkimus. Edita. Helsinki.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Tammi. Helsinki.

ISA 200. International Auditing and Assurance Standards Board. Kansainvälinen tilintarkastusalan standardi. Riippumattoman tilintarkastajan yleiset tavoitteet ja tilintarkastuksen suorittaminen ISA-standardien mukaisesti.

ISA 320. International Auditing and Assurance Standards Board. Kansainvälinen tilintarkastusalan standardi. Olennaisuus tilintarkastusta suunniteltaessa ja suoritettaessa.

ISA 450. International Auditing and Assurance Standards Board. Kansainvälinen tilintarkastusalan standardi. Tilintarkastuksen aikana todettujen virheellisyyksien arvioiminen

ISA 700. International Auditing and Assurance Standards Board. Kansainvälinen tilintarkastusalan standardi. Tilinpäätöstä koskevan lausunnon laatiminen ja kertomuksen antaminen

ISA 701. International Auditing and Assurance Standards Board. Kansainvälinen tilintarkastusalan standardi. Viestiminen tilintarkastuksen kannalta keskeisistä seikoista riippumattoman tilintarkastajan tilintarkastuskertomuksessa.

ISA 705. International Auditing and Assurance Standards Board. Kansainvälinen tilintarkastusalan standardi. Riippumattoman tilintarkastajan tilintarkastuskertomukseen sisältyvän lausunnon mukauttaminen.

ISA 720. International Auditing and Assurance Standards Board. Kansainvälinen tilintarkastusalan standardi. Tilintarkastajan velvollisuudet tilintarkastetun tilinpäätöksen sisältävissä asiakirjoissa olevan muun informaation suhteen.

Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336.

Kone Oyj 2017. Vuosikatsaus 2016. Luettavissa: <https://hugin.info/3057/R/2073635/779508.pdf>. Luettu: 4.3.2017.

Korkeamäki, A-M. 2017. Tilintarkastuksen perusteet. Sanoma Pro. Helsinki

Leppiniemi, J. & Leppiniemi, R. 2012. Hyvä tilinpäätöskäytäntö. Sanoma Pro. Helsinki.

Nasdaq Nordic 2016. Companies Listed on Nasdaq Helsinki. Luettavissa: <http://www.nasdaqomxnordic.com/osakkeet/listayhtiot/helsinki>. Luettu: 31.12.2016.

Pöyry Oyj 2017. Vuosikatsaus 2016. Luettavissa: <http://hugin.info/120101/R/2079341/782853.pdf>. Luettu: 31.3.2017.

Savtschenko C. 2016. Näin luet uutta tilintarkastuskertomusta. Balanssi, 4–5, s. 57–65.

Suomen Tilintarkastajat ry 2017a. Yhdistyksestä. Luettavissa: <http://www.suomentilintarkastajat.fi/yhdistys/yhdistyksesta>. Luettu: 20.3.2017.

Suomen Tilintarkastajat ry 2017b. Tilintarkastajan raportointi 2016 – kertomukset, lausunnot ja muut asiakirjat. Suomen Tilintarkastajat ry. Helsinki.

Suomen Tilintarkastajat ry 2017c. Mitä on tilintarkastus? Luettavissa: <http://www.suomentilintarkastajat.fi/yhdistys/hyva-tilintarkastustapa/mita-on-tilintarkastus>. Luettu: 21.3.2017.

Suomen Tilintarkastajat ry 2017d. Uudistunut tilintarkastuskertomus. Luettavissa: <http://www.suomentilintarkastajat.fi/yhdistys/hyva-tilintarkastustapa/uudistunut-tilintarkastuskertomus>. Luettu: 20.3.2017.

Suomen Tilintarkastajat ry 2017e. Kuka tilintarkastuksen tekee? Luettavissa: <https://www.suomentilintarkastajat.fi/tilintarkastus/kuka-tilintarkastuksen-tekee>. Luettu: 13.4.2017.

Suomen Tilintarkastajat ry 2017f. Toimintamme. Luettavissa: <https://www.suomentilintarkastajat.fi/toimintamme>. Luettu: 16.4.2017.

Suomen Tilintarkastajat ry 2017g. Uudistunut tilintarkastuskertomus – kokemuksia Iso-Britanniasta ja Alankomaista. Luettavissa: <https://www.suomentilintarkastajat.fi/nakoaloja/artikkelit-tilintarkastus/uudistunut-tilintarkastuskertomus-kokemuksia-iso-britanniasta-ja-alankomaista>. Luettu: 16.4.2017.

Tilintarkastuslaki 18.9.2015/1141.

Tomperi, S. 2016. Tilintarkastus – normeista käytäntöön. Edita. Helsinki.

Liitteet

Liite 1. Suomen Tilintarkastajat ry:n laatima listayhtiön tilintarkastuskertomusmalli

Suomen Tilintarkastajat ry

26.10.2017

LISTAYHTIÖN TILINTARKASTUSKERTOMUS (KONSERNI IFRS JA EMO FAS) – TILIKAUSI 2016

- Tämä tilintarkastuskertomusmalli on laadittu uudistetun ISA 700:n liitteessä olevan esimerkin 1 ja tilintarkastuslain muutoksen 622/2016 pohjalta.
 - Tässä mallissa toimintakertomus ei ole tilintarkastuksen kohteena. Toimintakertomuksesta annettavat lausunnot perustuvat tilintarkastuslain muutokseen. ISA 720 mukainen muu informaatio -kappale ja toimintakertomuksesta annettavat lausunnot on yhdistetty samaan kappaleeseen.
 - Muu informaatio perustuu ISA 720:n liitteessä 2 olevaan esimerkkiin 2: Listatun yhteisön tilintarkastuskertomus, joka sisältää vakiomuotoisen lausunnon, kun tilintarkastaja on saanut osan muusta informaatiosta käyttöönsä ennen tilintarkastuskertomuksen antamispäivää, ei ole tunnistanut muussa informaatiossa olennaista virheellisyttä ja odottaa saavansa muuta informaatiota käyttöönsä vielä tilintarkastuskertomuksen antamispäivän jälkeen.
 - Listayhtiön tilintarkastuskertomukseen tulee lisävaatimuksia EU:n tilintarkastusasetuksesta. EU-asetuksen vaatimukset tulevat myöhemmin sovellettaviksi kuin uudet ISA-vaatimukset. Niitä EU-asetuksen vaatimuksia, jotka eivät tule katettua uudessa ISA-kertomuksessa, ei ole esitetty tässä mallissa, sillä EU-asetuksen vaatimuksia sovelletaan vasta 17.6.2016 tai sen jälkeen alkavien tilikausien tilintarkastuksissa. Uusia ISA-tilintarkastuskertomuksia annetaan 15.12.2016 tai sen jälkeen päättyvien tilikausien tilintarkastuksista.
 - Tämä malli on tehty sillä oletuksella, että tilintarkastajan velvollisuuksien kuvaus esitetään kokonaisuudessaan tilintarkastuskertomuksessa otsikon Tilintarkastajan velvollisuudet tilinpäätöksen tilintarkastuksessa alla. ISA 700:n mukaan tämä kuvaus voidaan esittää tilintarkastuskertomuksessa, sen liitteenä tai viranomaisen nettisivuilla.
-

TILINTARKASTUSKERTOMUS

X Oyj:n yhtiökokoukselle

Tilinpäätöksen tilintarkastus

Lausunto

Olemme tilintarkastaneet X Oyj:n (Y-tunnus 1234567-8) tilinpäätöksen tilikaudelta 1.1.–31.12.2016. Tilinpäätös sisältää konsernin taseen, [tuloslaskelman], laajan tuloslaskelman, laskelman oman pääoman muutoksista, rahavirtalaskelman ja liitetiedot, mukaan lukien yhteenveto merkittävimmistä tilinpäätöksen laatimisperiaatteista, sekä emoyhtiön taseen, tuloslaskelman, rahoituslaskelman ja liitetiedot.¹

Lausuntonamme esitämme, että

- konsernitilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan konsernin taloudellisesta asemasta sekä sen toiminnan tuloksesta ja rahavirroista EU:ssa käyttöön hyväksytyjen kansainvälisten tilinpäätösstandardien (IFRS) mukaisesti

¹ Tilintarkastuskertomuksessa on suositeltavaa käyttää tilinpäätöslaskelmista samoja nimityksiä kuin tilinpäätöksessä on käytetty.

- tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan emoyhtiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta Suomessa voimassa olevien tilinpäätöksen laatimista koskevien säännösten mukaisesti ja täyttää lakisääteiset vaatimukset.

Lausunnon perustelut

Olemme suorittaneet tilintarkastuksen Suomessa noudatettavan hyvän tilintarkastustavan mukaisesti. Hyvän tilintarkastustavan mukaisia velvollisuuksiamme kuvataan tarkemmin kohdassa *Tilintarkastajan velvollisuudet tilinpäätöksen tilintarkastuksessa*.

Olemme riippumattomia emoyhtiöstä ja konserniyrityksistä niiden Suomessa noudatettavien eettisten vaatimusten mukaisesti, jotka koskevat suorittamaamme tilintarkastusta ja olemme täyttäneet muut näiden vaatimusten mukaiset eettiset velvollisuutemme.

Käsityksemme mukaan olemme hankineet lausuntonne perustaksi tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä.

Tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat

Tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat ovat seikkoja, jotka ammatillisen harkintamme mukaan ovat olleet merkittävimpiä tarkastuksen kohteena olevan tilikauden tilintarkastuksessa. Nämä seikat on otettu huomioon tilinpäätökseen kokonaisuutena kohdistuneessa tilintarkastuksessa sekä laatiessamme siitä annettavaa lausuntoa, emmekä anna näistä seikoista erillistä lausuntoa.

[Olemme ottaneet tilintarkastuksessaamme huomioon riskin siitä, että johto sivuuttaa kontroleja. Tähän on sisällynyt arviointi siitä, onko viitteitä sellaisesta johdon tarkoitushakuisesta suhtautumisesta, josta aiheutuu väärinkäytöksestä johtuvan olennaisen virheellisuuden riski.]

[Kuvaus jokaisesta tilintarkastuksen kannalta keskeisestä seikasta ISA 701:n mukaisesti.]

Tilinpäätöstä koskevat hallituksen ja toimitusjohtajan velvollisuudet

Hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat tilinpäätöksen laatimisesta siten, että konsernitilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan EU:ssa käyttöön hyväksytyjen kansainvälisten tilinpäätösstandardien (IFRS) mukaisesti ja siten, että tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan Suomessa voimassa olevien tilinpäätöksen laatimista koskevien säännösten mukaisesti ja täyttää lakisääteiset vaatimukset. Hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat myös sellaisesta sisäisestä valvonnasta, jonka ne katsovat tarpeelliseksi voidakseen laatia tilinpäätöksen, jossa ei ole väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvaa olennaista virheellisyyttä.

Hallitus ja toimitusjohtaja ovat tilinpäätöstä laatiessaan velvollisia arvioimaan emoyhtiön ja konsernin kykyä jatkaa toimintaansa ja soveltuissa tapauksissa esittämään seikat, jotka liittyvät toiminnan jatkuvuuteen ja siihen, että tilinpäätös on laadittu toiminnan jatkuvuuteen perustuen. Tilinpäätös laaditaan toiminnan jatkuvuuteen perustuen, paitsi jos emoyhtiö tai konserni aiotaan purkaa tai toiminta lakkauttaa tai ei ole muuta realistista vaihtoehtoa kuin tehdä niin.

Tilintarkastajan velvollisuudet tilinpäätöksen tilintarkastuksessa

Tavoitteenamme on hankkia kohtuullinen varmuus siitä, onko tilinpäätöksessä kokonaisuutena väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvaa olennaista virheellisyyttä, sekä antaa tilintarkastuskertomus, joka sisältää lausuntonne. Kohtuullinen varmuus on korkea varmuustaso, mutta se ei ole tae siitä, että olennainen virheellisyys aina havaitaan hyvän tilintarkastustavan mukaisesti suoritettavassa tilintarkastuksessa. Virheellisyyksiä voi aiheutua väärinkäytöksestä tai virheestä, ja niiden katsotaan olevan olennaisia, jos niiden yksin tai yhdessä voitaisiin kohtuudella odottaa vaikuttavan taloudellisiin päätöksiin, joita käyttäjät tekevät tilinpäätöksen perusteella.

Hyvän tilintarkastustavan mukaiseen tilintarkastukseen kuuluu, että käytämme ammatillista harkintaa ja säilytämme ammatillisen skeptisyyden koko tilintarkastuksen ajan. Lisäksi:

- Tunnistamme ja arvioimme väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvat tilinpäätöksen olennaisen virheellisuuden riskit, suunnitteleme ja suoritamme näihin riskeihin vastaavia tilintarkastustoimenpiteitä ja hankimme lausuntonne perustaksi tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä. Riski siitä, että väärinkäytöksestä johtuva olennainen virheellisyys jää havaitsematta, on suurempi kuin riski siitä, että virheestä johtuva olennainen virheellisyys jää havaitsematta, sillä väärinkäytökseen voi liittyä yhteistoimintaa, väärentämistä, tietojen tahallista esittämättä jättämistä tai virheellisten tietojen esittämistä taikka sisäisen valvonnan sivuuttamista.
- Muodostamme käsityksen tilintarkastuksen kannalta relevantista sisäisestä valvonnasta pystyäksemme suunnittelemaan olosuhteisiin nähden asianmukaiset tilintarkastustoimenpiteet mutta emme siinä tarkoituksessa, että pystyisimme antamaan lausunnon emoyhtiön tai konsernin sisäisen valvonnan tehokkuudesta.
- Arvioimme sovellettujen tilinpäätöksen laatimisperiaatteiden asianmukaisuutta sekä johdon tekemien kirjanpidollisten arvioiden ja niistä esitettävien tietojen kohtuullisuutta.
- Teemme johtopäätöksen siitä, onko hallituksen ja toimitusjohtajan ollut asianmukaista laatia tilinpäätös perustuen oletukseen toiminnan jatkuvuudesta, ja teemme hankkimamme tilintarkastusevidenssin perusteella johtopäätöksen siitä, esiintyykö sellaista tapahtumiin tai olosuhteisiin liittyvää olennaista epävarmuutta, joka voi antaa merkittävää aihetta epäillä emoyhtiön tai konsernin kykyä jatkaa toimintaansa. Jos johtopäätöksemme on, että olennaista epävarmuutta esiintyy, meidän täytyy kiinnittää tilintarkastuskertomuksessamme lukijan huomiota epävarmuutta koskeviin tilinpäätöksessä esitettäviin tietoihin tai, jos epävarmuutta koskevat tiedot eivät ole riittäviä, mukauttaa lausuntonne. Johtopäätöksemme perustuvat tilintarkastuskertomuksen antamispäivään mennessä hankittuun tilintarkastusevidenssiin. Vastaiset tapahtumat tai olosuhteet voivat kuitenkin johtaa siihen, ettei emoyhtiö tai konserni pysty jatkamaan toimintaansa.
- Arvioimme tilinpäätöksen, kaikki tilinpäätöksessä esitettävät tiedot mukaan lukien, yleistä esittämistapaa, rakennetta ja sisältöä ja sitä, kuvastaako tilinpäätös sen perustana olevia liiketoimia ja tapahtumia siten, että se antaa oikean ja riittävän kuvan.
- Hankimme tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä konserniin kuuluvia yhteisöjä tai liiketoimintoja koskevasta taloudellisesta informaatiosta pystyäksemme antamaan lausunnon konsernitilinpäätöksestä. Vastaamme konsernin tilintarkastuksen ohjauksesta, valvonnasta ja suorittamisesta. Vastaamme tilintarkastuslausunnosta yksin.

Kommunikoimme hallintoelinten kanssa muun muassa tilintarkastuksen suunnittelusta laajuudesta ja ajoituksesta sekä merkittävistä tilintarkastushavainnoista, mukaan lukien mahdolliset sisäisen valvonnan merkittävät puutteellisuudet, jotka tunnistamme tilintarkastuksen aikana.

Lisäksi annamme hallintoelimille vahvistuksen siitä, että olemme noudattaneet riippumattomuutta koskevia relevantteja eettisiä vaatimuksia, ja kommunikoimme niiden kanssa kaikista suhteista ja muista seikoista, joiden voi kohtuudella ajatella vaikuttavan riippumattomuuteemme, ja soveltuviissa tapauksissa niihin liittyvistä varotoimista.

Päätämme, mitkä hallintoelinten kanssa kommunikoiduista seikoista olivat merkittävimpiä tarkasteltavana olevan tilikauden tilintarkastuksessa ja näin ollen ovat tilintarkastuksen kannalta keskeisiä. Kuvaamme kyseiset seikat tilintarkastuskertomuksessa, paitsi jos säädös tai määräys estää kyseisen seikan julkistamisen tai kun äärimmäisen harvinaisissa tapauksissa toteamme, ettei kyseisestä seikasta viestitä tilintarkastuskertomuksessa, koska siitä aiheutuvien epäedullisten vaikutusten voitaisiin kohtuudella odottaa olevan suuremmat kuin tällaisesta viestinnästä koituvaa yleinen etu.

Muut raportointivelvoitteet

Muu informaatio

Hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat muusta informaatiosta. Muu informaatio käsittää toimintakertomukseen ja vuosikertomukseen sisältyvän muun informaation kuin tilinpäätöksen ja sitä koskevan tilintarkastuskertomuksen. Olemme saaneet toimintakertomuksen käyttööme ennen tämän tilintarkastuskertomuksen antamispäivää, ja odotamme saavamme vuosikertomuksen käyttööme kyseisen päivän jälkeen.²

Tilinpäätöstä koskeva lausuntomme ei kata muuta informaatiota.

Velvollisuutenamme on lukea edellä yksilöity muu informaatio tilinpäätöksen tilintarkastuksen yhteydessä ja tätä tehdessämme arvioida, onko muu informaatio olennaisesti ristiriidassa tilinpäätöksen tai tilintarkastuksessa hankkimamme tietämyksen kanssa tai vaikuttaako se muutoin olevan olennaisesti virheellistä. Toimintakertomuksen osalta velvollisuutenamme on lisäksi arvioida, onko toimintakertomus laadittu sen laatimiseen sovellettavien säännösten mukaisesti.

Lausuntonamme esitämme, että toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ovat yhdenmukaisia ja että toimintakertomus on laadittu toimintakertomuksen laatimiseen sovellettavien säännösten mukaisesti.

Jos teemme toimintakertomukseen sisältyvään informaatioon³ kohdistamamme työn perusteella johtopäätöksen, että kyseisessä muussa informaatiossa on olennainen virheellisyys, meidän on raportoitava tästä seikasta. Meillä ei ole tämän asian suhteen raportoitavaa.

[Muita alaotsikoita tarpeen mukaan]

[Tilintarkastajan toimipaikka ja päiväys]

[Tilintarkastajan allekirjoitus]

[Tilintarkastajan osoite]

² Tämä tilintarkastuskertomusmalli on tehty sillä oletuksella, että tilintarkastajan ennen tilintarkastuskertomuksen antamispäivää käyttöönsä saama muu informaatio käsittää pelkästään toimintakertomukseen sisältyvän informaation. Jos tilintarkastaja on saanut ennen tilintarkastuskertomuksen antamispäivää käyttöönsä jonkin muun dokumentin, joka on ISA 720:n mukaista muuta informaatiota, tulee tätä kohtaa muokata.

³ Tämä tilintarkastuskertomusmalli on tehty sillä oletuksella, että tilintarkastajan ennen tilintarkastuskertomuksen antamispäivää käyttöönsä saama muu informaatio käsittää pelkästään toimintakertomukseen sisältyvän informaation. Jos tilintarkastaja on saanut ennen tilintarkastuskertomuksen antamispäivää käyttöönsä jonkin muun dokumentin, joka on ISA 720:n mukaista muuta informaatiota, tulee tätä kohtaa muokata.

Liite 2. Tutkimusaineiston lähdeluettelo

Yhtiö	Luettu	Luettavissa
Afarak Group	3.4.2017	http://www.afarak.com/site_media/media/cms_page_media/97/Afarak%20Vuosikertomus%202016.pdf
Affecto	3.4.2017	http://www.affecto.com/wp-content/uploads/Affecto_Tilinpä%CC%88a%CC%88to%CC%88s_2016.pdf
Ahlstrom	23.3.2017	http://www.ahlstrom.com/fi/vuosikertomus-2016/tilinpaatos/tilinpaatos-pdf-muodossa/
Aktia Bank	23.3.2017	https://www.aktia.com/documents/10560/631582/aktia-vuosikertomus-2016.pdf/bacb12f5-37f9-4f29-a0a5-0ed87a5ebdab
Alma Media	23.3.2017	http://d2asyz8lpscdp0.cloudfront.net/docs/default-source/investors/Financial-reporting/fi/2016/alma-media-vuosikertomus-2016_final.pdf?sfvrsn=4
Amer Sports	28.2.2017	https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/amersports/uploads/20160621134143/Amer-Sports-Talousjulkaisu-2016.pdf
Apetit	4.3.2017	http://www.apetitgroup.fi/assets/sijoittajatieto/vuosikertomukset/1-aperit_vuosikertomus_2016.pdf
Asiakastieto Group	23.3.2017	http://investors.asiakastieto.fi/wordpress/wp-content/uploads/2017/01/Asiakastieto-Group_vuosikertomus_2016.pdf
Aspo	23.3.2017	http://www.aspo.fi/files/attachments/aspo_new/media/vuosikertomukset/2011_-_aspo_taloudellinen_katsaus_2016.pdf
Aspocomp Group	23.3.2017	https://cns.omxgroup.com/cds/DisclosureAttachmentServlet?showInline=true&messageAttachmentId=617462
Atria	3.4.2017	https://www.atria.fi/globalassets/atriagroup/taloustieto/atria_vuosikertomus-2016_final.pdf
Basware	23.3.2017	http://vuosikertomus.basware.fi/2016/tilinpaatos
Biohit	3.4.2017	http://www.biohithealthcare.com/resource/files/investors/annualreports/biohit-oyj-vuosikertomus-2016.pdf
Bittium	3.4.2017	https://annualreport2016.bittium.com/file.php?id=5757
CapMan	3.4.2017	http://www.capman.fi/static/studio/pub/files/Annual+reports/Fin/CapMan-Vuosikertomus-2016-FI.pdf
Cargotec	3.4.2017	http://www.cargotec.com/en-global/investors/Documents/2016%20Investors/Financial%20reports/Cargotec_taloudellinen_katsaus_2016.pdf
Caverion	3.4.2017	http://cdn.caverion.com/docs/default-source/investors-docs/publications/annual-report-docs/2016/caverion_tilinpaatos_2016_final.pdf?sfvrsn=2
Citycon	28.2.2017	http://www.citycon.com/sites/default/files/citycon_tilinpaatos_2016_fi.pdf
Comptel	3.4.2017	http://investor.comptel.com/wp-content/uploads/sites/2/2017/03/comptel-vuosikertomus-2016-1.pdf
Consti Yhtiöt	3.4.2017	http://hugin.info/171618/R/2087525/787816.pdf
Cramo	3.4.2017	https://www.cramogroup.com/fi/wp-content/uploads/sites/3/2017/03/cramo-annual-report-2016-finnish.pdf
Digia	3.4.2017	http://vuosikertomus2016.digia.com/tilinpaatos/tilintarkastuskertomus
DNA	3.4.2017	http://annualreport.dna.fi/pdf/DNA_vuosikertomus_2016.pdf
Dovre Group	3.4.2017	https://ir-service.appspot.com/view/ahBzfm-lyLXNlcnZpY2UtaHJkchsLEg5GaWxlQXR0YWNoWV-udBiAgJDAj5y7Cgw?language_no=1

Efore	3.4.2017	https://www.efore.com/sites/default/files/media/investors/reports/annual-reports/efore_2016_vuosikertomus_final.pdf
Elecster	3.4.2017	http://www.elecster.fi/docs/Vuosikertomus_2016.pdf
Elisa	28.2.2017	http://corporate.elisa.fi/elisa-oyj/sijoittajille/taloustiedot/tilinpaatos-osavuositarkastukset-ja-materiaalit/
eQ	3.4.2017	https://www.eq.fi/~media/files/konserni/vuosikertomukset/eq-vuosikertomus-2016.pdf?la=fi
Etteplan	3.4.2017	http://www.etteplan.com/~media/Files/E/Etteplan-V2/Financial_reports_2016/etteplan2016-taloukskatkaus.pdf
Evli Pankki	4.3.2017	https://www.evli.com/dam/jcr:5ac4ef7d-56c7-479d-bbc0-f5ff6de6b61a/Vuosikertomus%20ja%20tilinpaatos%202016.pdf
Exel Composites	3.4.2017	http://www.exelcomposites.com/Portals/154/documents/IR/publications/Exel%20Composites_1dRe2af_Annual%20Financial%20Report%202016_FI.pdf
F-Secure	3.4.2017	https://www.f-secure.com/fi_FI/web/investors_fi/materials
Finnair	28.2.2017	https://investors.finnair.com/~media/Files/F/Finnair-IR/documents/fi/reports-and-presentation/2017/finnair-vuosikertomus-2016-fi-v2.pdf?_ga=1.156729531.1842980207.1478465630
Fiskars	28.2.2017	http://annualreport2016.fiskarsgroup.com/annual-report-2016/pdf/web/viewer.html?file=Fiskars_Financial_Statements_2016_FIN.pdf#page=1&pagemode=bookmarks
Fortum	28.2.2017	http://apps.fortum.fi/investors/Fortum_Taloudelliset_tiedot_2016.pdf
Glaston	3.4.2017	http://www.glaston.net/wp-content/uploads/2017/03/Glaston-Vuosikertomus2016.pdf?x13293
HKScan	3.4.2017	http://hkscan-ar-2016.studio.crasman.fi/file/dl/i/0XMMfQ/bjo2CoC4XQxVMw7k9weGg/Vuosikertomus2016PDF
Honkarakenne	3.4.2017	http://honka.com/app/uploads/2017/03/Honkarakenne-tilinpaatos-2016.pdf
Huhtamäki	28.2.2017	http://www.huhtamaki.com/documents/10841/399435/Huhtamaki+Tilinpaatos+ja+toimintakertomus+2016/dbe28901-27c1-4749-b358-03d7337a85dc
Ilkka-Yhtymä	3.4.2017	http://www.ilkka-yhtyma.fi/web/yhtyma/corporate.nsf/files/Vuosikertomus2016/\$file/Vuosikertomus2016.pdf
Incap	3.4.2017	http://www.incapcorp.com/wp-content/uploads/2015/04/Incap_Vuosikertomus_2016.pdf
Innofactor Plc	3.4.2017	http://www.innofactor.fi/instancedata/if/embeds/innofactor-wwwstructure/103733_Innofactor_Oyj_vuosikertomus_2016_WEB.pdf
Investors House	3.4.2017	https://newsclient.omxgroup.com/cds/DisclosureAttachmentServlet?showInline=true&messageAttachmentId=621954
Ixonos	3.4.2017	http://www.ixonos.com/backend/sites/default/files/img-ixonos_tilinpa%CC%88a%CC%88to%CC%88s_2016_FIN.pdf
Kemira	3.4.2017	http://www.kemira.com/SiteCollectionDocuments/newsroom/publications/annual-reports/2016/kemira-tilinpaatos-2016.pdf
Keskisuomalainen	3.4.2017	http://www.keskisuomalainen.com/files/3314/9120/2238/Keskisuomalainen_Oyj_vuosikertomus2016_kevyt_aukeamat_v2.pdf
Kesko	3.4.2017	http://kesko-ar-2016.studio.crasman.fi/file/dl/i/UJN4sg/IUIT-frRGrjw732og-Fp-qQ/Kesko_Tilinpaatos_2016.pdf

Kesla	3.4.2017	http://www.kesla.fi/fileadmin/user_upload/kesla/Taloustiedotteet/2017_2_Vuosikertomus_FINAL_web.pdf
KONE	28.2.2017	http://www.kone.com/fi/Images/KONE_Vuosikatsaus_2016_tcm18-37391.pdf
Konecranes	3.4.2017	https://www.konecranes.com/sites/default/files/investor/konecranes_vuosikertomus_2016_0.pdf
Lassila & Tikanoja	3.4.2017	http://www.lassila-tikanoja.fi/yritys/vuosikertomus2016/Documents/Tilintarkastuskertomus%202016.pdf
Lehto Group	3.4.2017	https://lehto.fi/wp-content/uploads/2017/02/lehto_group_oyj_fin_tilinpaatostiedote2016.pdf
Lemminkäinen	3.4.2017	http://reports.lemminkainen.com/2016/filebank/297-Tilinpaatos_2016.pdf
Marimekko	3.4.2017	http://company.marimekko.fi/sites/default/files/upload/Marimekko_Tilinp%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s%202016.pdf
Martela	3.4.2017	http://www.martela.fi/files/media/Investors/Annual%20Reports/martela_vuosikertomus_2016.pdf
Metso	3.4.2017	http://www.metso.com/corporation/ir_eng.nsf/WebWID/WTB-170301-2256F-793A8/\$File/Metso_Tilinp%E4%E4t%F6s_2016.pdf
Metsä Board	3.4.2017	http://www.metsagroup.com/fi/Documents/Taloudellinenraportointi/Metsa-Group-2016-Tilinpaatostiedote.pdf
Munksjö	3.4.2017	http://investors.munksjo.com/~media/Files/M/Munksjo-IR/annual-report-2016/taloudelliset-tiedot-ja-hallintojarjestelmat-2016.pdf
Neo Industrial	3.4.2017	http://www.neoindustrial.fi/file/430/NeoIndustrialOyjTilinpjatoimintakertomus1.1.-31.12.2016.pdf
Neste Corporation	3.4.2017	http://www.neste.com/vuosikertomus
Nokia	3.4.2017	http://www.nokia.com/sites/default/files/files/Nokia_vuosikertomus_2016.pdf
Nokian Renkaat	3.4.2017	https://dc602r66yb2n9.cloudfront.net/pub/web/attachments/publications/NokianTyres_TaloudellinenKatsaus_2016_lowres.pdf?d=attachment
Nordea Pankki Suomi	28.2.2017	http://feed.ne.cision.com/wpyfs/00/00/00/00/00/3C/8C/D8/wkr0012.pdf
Norvestia	3.4.2017	https://www.norvestia.fi/files/1156/Norvestia_Oyj_Vuosikertomus_2016_uusi.pdf
Nurminen Logistics	3.4.2017	http://www.nurminenlogistics.com/Global/Vuosikertomus/Vuosikertomus%202016/Tilinp%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s%20ja%20toimintakertomus%202016.pdf
Olvi	3.4.2017	http://www.olvi.fi/c/document_library/get_file?folderId=686847&name=DLFE-16810.pdf
Orava Asuntorahasto	3.4.2017	http://oravaasuntorahasto.fi/wp-content/uploads/2017/03/OravaVuosikertomus_2016.pdf
Oriola-KD	28.2.2017	http://www.oriola-kd.com/globalassets/attachments/vuosikertomukset/2016/oriolakd_vuosikertomus_2016.pdf
Orion	3.4.2017	http://www.orion.fi/globalassets/documents/orion-group/investors/annual-reports/orion-tilinpaatosasiakirjat-2016.pdf
Outokumpu	28.2.2017	http://www.outokumpu.com/SiteCollectionDocuments/Outokumpu_Tilinpaatos_2016.pdf

Outotec	3.4.2017	http://www.outotec.fi/globalassets/company/investors/2016/reports-and-presentations/outotec_tp_fi_2016_fi_nal.pdf
Pihlajalinna	28.2.2017	http://investors.pihlajalinna-konserni.fi/~media/Files/P/Pihlajalinna-IR-V2/reports-and-presentations/fi/pihlajalinna-q4-2016-fi.pdf
PKC Group	3.4.2017	http://www.pkcgroup.com/media/suomi/sijoittajat/osavuosi-katsaukset-ja-tilinpaatokset/pkc-tilinpaatos-2016.pdf
Pohjois-Karjalan Kirjapaino	3.4.2017	http://www.pkkoyj.com/binary/file/-/id/1/fid/429
Ponsse	3.4.2017	http://www.ponsse.com/fi/content/download/25706/507519/file/Ponsse%20Vuosikertomus%202016_lr.pdf
Pöyry	28.2.2017	http://hugin.info/120101/R/2079341/782853.pdf
QPR Software	3.4.2017	https://www.qpr.com/sites/default/files/QPR_Software_Vuosikertomus_2016.pdf
Qt Group	3.4.2017	https://qt-investors-uploads.s3.amazonaws.com/wp-content/uploads/Qt_vuosikertomus_2016.pdf
Raisio	3.4.2017	http://annualreview2016.raisio.com/documents/506963/508677/2016_raisio_ojy_tilinpaatos.pdf/5d603a9a-0b50-4da8-8cbc-0645220b5c08
Ramirent	3.4.2017	http://www.ramirent.com/files/attachments/annual_report_2016/tilin_paatos_ramirent_2016_fi_web.pdf
Rapala VMC	3.4.2017	http://rapalavmc.com/sites/rapalavmc.com/files/rapalavmc/documents/Rapala%20VMC%20Oyj%20Tilinp%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s%202016.pdf
Raute	3.4.2017	http://www.raute.fi/documents/10157/875281/Raute+Oyj_Vuosikertomus+2016.pdf/25930083-0aab-465f-a1b8-06afd2bce468
Revenio Group	3.4.2017	http://www.reveniogroup.fi/wp-content/uploads/2017/02/Revenio-Group-Oyj-Tilinp%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s-2016.pdf
Sampo	3.4.2017	http://www.sampo.com/globalassets/arkisto/vuosikertomukset/2016/sampo_vuosikertomus_2016.pdf
Sanoma	3.4.2017	https://www.sanoma.com/sites/default/files/reports/sanoma-tilinpaatos_ja_toimintakertomus_2016_fi.pdf
Scanfil	3.4.2017	http://www.scanfil.fi/media/pdf/vuosikertomukset/vuosikertomus_2016_web.pdf
Sievi Capital	3.4.2017	http://www.sievicapital.fi/uploads/2016/10/Vuosikertomus-2016.pdf
Siili Solutions	3.4.2017	http://www.siili.com/sites/default/files/field_attachments/Siili%20Solutions%20Oyj%202016%20Vuosikertomus%20aukeamina.pdf
Solteq	28.2.2017	https://cdn2.hubspot.net/hubfs/484933/IR/Solteq_Vuosikertomus_2016.pdf
Soprano	3.4.2017	https://soprano.fi/sites/default/files/soprano_2016_toimintakertomus_ja_tilinpaatos.pdf
Sponda	3.4.2017	http://sijoittajat.sponda.fi/~media/Files/S/Sponda-IR-V2/reports-and-publications/financial-statements-2016-fi-new.pdf
SRV Yhtiöt	28.2.2017	https://www.srv.fi/sites/default/files/files/investors/reports_and_presentations/srv_tilinpaatos_2016.pdf

SSH Communications Security	3.4.2017	https://www.ssh.com/a/SSH%20Tilintarkastuskertomus%202016.pdf
Stockmann	3.4.2017	http://vuosi2016.stockmanngroup.com/pdf/Stockmann_tilinpaaotos_2016.pdf
Stora Enso	28.2.2017	http://assets.storaenso.com/se/com/DownloadCenterDocuments/Tilintarkastuskertomus_2016.pdf
Suominen	3.4.2017	https://suominen.studio.crasman.fi/file/dl/a/Lfrn6A/5Xsl-SPITAVmE4zMCUQWKTA/Suominen-Vuosikertomus-2016.pdf
Taaleritehdas Oy	3.4.2017	http://www.taaleri.com/application/files/9114/8887/0901/Taaleri_IFRS_tilinpaaotos_2016.pdf
Talvivaaran Kaivososakeyhtiö	3.4.2017	http://hugin.info/136227/R/2089341/788788.pdf
Technopolis	3.4.2017	http://www.technopolis.fi/app/uploads/2017/02/Tilinpaaotos_2016-ID-181642.pdf
Teleste	3.4.2017	https://www.teleste.com/sites/default/files/attachments/teleste_vuosikertomus_2016_fi_sec.pdf
Tieto	3.4.2017	https://www.tieto.fi/sites/default/files/atoms/files/vuosikertomus_2016.pdf
Tikkurila	3.4.2017	https://www.tikkurilagroup.com/files/5982/Tikkurila_tilinpaaotos_2016.pdf
Tokmanni Group	3.4.2017	https://ir.tokmanni.fi/~media/Files/T/Tokmanni-IR/reports-and-presentations/tilinpaaotos-2016.pdf
Trainers House	3.4.2017	http://www.trainershous.fi/wp-content/uploads/2017/03/Tilinpaaotos_2016.pdf
Tulikivi	3.4.2017	http://www.tulikivi.fi/julkaisut/yritys/vuosiker/fi/Tulikivi_vk2016_3_2017_fin.pdf
UPM-Kymmene	3.4.2017	https://cld.bz/bookdata/ZcGhzqu/basic-html/page-Kansi.html#
Uponor	3.4.2017	https://investors.uponor.com/sites/default/files/reports/Uponor_Vuosikertomus_2016_1.pdf
Uutechnic Group	3.4.2017	http://www.uutechnicgroup.fi/wp-content/uploads/2017/03/UutechnicGroup_Vuosikertomus_2016.pdf
Valmet	3.4.2017	http://www.valmet.com/globalassets/investors/reports--presentations/annual-reports/2016/valmet_tilinpaaotos_2016.pdf
Viking Line	3.4.2017	http://www.vikingline.com/globalassets/documents/market_specific/corporate/investors/annual-reports/vuosikertomus-2016.pdf
Wulff-Yhtiöt	3.4.2017	http://www.wulffyhtiot.fi/wp-content/uploads/2016/10/Wulff-Vuosikertomus-2016-1.pdf
Wärtsilä	28.2.2017	http://wartsila-reports.studio.crasman.fi/file/dl/i/QKy3dw/AalO0CCLPNQOrBsjgi7rPA/Wartsila_Vuosikertomus_2016.pdf
YIT	28.2.2017	http://www.yitgroup.com/siteassets/investors/annual-reports/yit-vuosikertomus-2016.pdf
Yleiselektronikka	3.4.2017	https://www.yeint.fi/image/data/InvestorInfo/Toimintakertomus_ja_tilinpaaotos_2016.pdf
Ålandsbanken	23.3.2017	https://www.alandsbanken.fi/uploads/pdf/result/arsredovisn2016sv.pdf